



# Наша Слова



Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 6 (1521) 10 ЛЮТАГА 2021 г.

## За бел-чырвона-белы сцяг скажам слова

Алена Анісім:

*На тым баку  
дзеінічаюць  
антыбеларускія сілы*

Старшыня Таварыства беларускай мовы Алена Анісім пракаментавала магчымасць прызнання бел-чырвона-белага сцяга экстрэмісцкім.



Алена Анісім:

- Шчыра кажучы, яшчэ год таму ніхто не мог і падумаць, што бел-чырвона-белы сцяг могуць прызнаць экстрэмісцкім. Іншая справа, што трывожныя званочкі ўжо былі раней. Калі гербу "Пагоня" надалі статус гістарычна-культурнай каштоўнасці, то бел-чырвона-белы сцяг такі статус не атрымаў, нягледзячы на розныя захады грамадскасці. Акадэмія навук выступіла супраць, і ўжо гэта павінна было насяродзіць. З іншага боку, не чакалася, што гэта дойдзе да такой сітуацыі, калі не толькі бел-чырвона-белы сцяг акажацца пад забаронай, а нават такое спалучэнне колераў на вопратцы, на вокнах ці нават на снежавіку. Адпаведна робяцца ўсе захады, каб забараніць яго, ідзе пераслед усёй такой жа каляровай гамы. Гэта сведчыць пра тое, што на тым баку дзейнічаюць антыбеларускія і антынацыянальныя сілы.

PP:

- Мяркуюць, што бел-чырвона-белы сцяг усё-такі прыраўняюць да экстрэмісцкай сімволікі?

Алена Анісім:

- Пакуль мне складана зразумець, якая сёння раскладка сілаў у тых, хто пры ўладзе. Думаю, нават у найбольш адданых рэжыму асобаў не ўсё пакуль страчана і згублена ў плане стаўлення да нацыянальнага...

*Кастусь Заблоцкі,  
Беларускае Радыё Рацяцкі.*

Дырэктар Інстытута гісторыі:

*Бел-чырвона-белы сцяг не вінаваты  
ў тым, хто яго выкарыстоўваў*

У пачатку лютага была створана Рэспубліканская экспертная камісія па ацэнцы інфармацыйнай прадукцыі на прадмет наяўнасці ці адсутнасці ў ёй прыкметаў экстрэмізму. Сярод сілавікоў і чыноўнікаў там знайшлося месца і аднаму гісторыку - дырэктару Інстытута гісторыі Акадэміі навук Вадзіму Лакізе.



"Наша Ніва" пацікавілася думкамі спадара Лакізы пра магчымасць прызнання бел-чырвона-белага сцяга экстрэмісцкім, пра што нядаўна гаваралі прадстаўнікі Генеральнай пракуратуры.

- Правільная, добрая камісія, я даў згоду на сваё ўключэнне ў яе склад. Кожная краіна мае такія камісіі. Сітуацыя ж ва ўсім свеце няпростая: і пандэмія, і геапалітычная сітуацыя складаная.

Камісія яшчэ не збіралася, пытанне аб бел-чырвона-белым сцягу перад намі не ставілася. Я адсочваю ўсю інфармацыю, і ў недзяржаўных, і ў дзяржаўных СМІ. І пакуль не ведаю, пра што тут можна турбавацца.

Калі я выкажу меркаванне як член камісіі, то гэта будзе суб'ектыўна. Паспрабую выказацца як кіраўнік Інстытута гісторыі НАН. Апублікавана вельмі шмат матэрыялаў на гэтую тэму, я абапіраюся толькі на навуковыя факты, яны выкладаліся і раней у адказах на звароты грамадзян. Гэта ўсё факты, іх нельга ні замоўчваць, ні перабольшваць, ні змяняць. Трэба дакладна паказваць грамадству ўсё: ад моманту з'яўлення сцяга да 1995 года.

Так, бел-чырвона-белы сцяг выкарыстоўваўся калабаранцамі і гэта прызнаюць усе. Гэты сцяг быў дзяржаўным у Рэспубліцы Беларусь - гэта таксама важны факт. **Сцяг не вінаваты ў тым, хто яго выкарыстоўваў.** А выкарыстоўвалі канкрэтныя людзі...

... Гісторыя павінна выкарыстоўвацца ў нацыянальных інтарэсах дзяржавы, працаваць на аб'яднанне грамадства. І я заўсёды выступаў і выступаю за гэта.

Хачу працітаваць адзін з адказаў, падрыхтаваных спецыялістамі Інстытута гісторыі: "У гады Вялікай Айчыннай вайны мела месца выкарыстанне бел-чырвона-белых сцягоў на публічных мерапрыемствах з прапагандысцкімі мэтамі. Адрывалася гэта з ініцыятывы калабаранцкіх арганізацый Астроўскага, Ермачэнькі, Ганько і іншых, якія дзейнічалі на тэрыторыі генеральнай акругі "Беларусь" у 1941-1944 гадах.

Аднак не выяўлена дакументаў аб афіцыйным дазvole германскімі акупацыйнымі ўладамі аб выкарыстанні бел-чырвона-белых сцягоў калабаранцкімі арганізацыямі. У саміх статутах гэтых арганізацый бел-чырвона-белая сімволіка не згадалася.

Разам з тым, ва ўспамінах удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны і архіўных крыніцах можна знайсці такія сведчання. Беларускамі нацыяналістамі, Беларускай краёвай абаронай, Беларускай грэнадзёрскай брыгадай СС "Беларусь" пад бел-чырвона-белым сцягам праводзіліся карныя аперацыі супраць партызан і мірных жыхароў. Так была знічана вёска Бабровічы Целяханскага раёна...

... Па праблеме ўзнiкнення і выкарыстання бел-чырвона-белага сцяга ў энцыклапедычных выданнях і гістарычных даведніках існуюць розныя пункты гледжання, што сведчыць аб неабходнасці далейшага навуковага даследавання пытання".

ЗП <https://nn.by>. Фота "Мінск-навіны"

## Два стагоддзі на дваіх



Іван Мележ і Іван Шамякін

Іван Мележ (8 лютага 1921, в. Глінішча, Хойніцкі раён, Гомельская вобласць - 9 жніўня 1976, Менск) - беларускі празаік, драматург, публіцыст. Народны пісьменнік Беларусі (1972). Лаўрэат Ленінскай прэміі (1972, за раман "Людзі на балоце" і "Подых навалніцы"), Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа (1976, за зборнік "Жыццёвыя клопаты"), Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1962, за раман "Людзі на балоце").

Нарадзіўся ў звычайнай сялянскай сям'і. У Івана было звычайнае вясковае дзяцінства і юнацтва. Вучыўся ён аж у трох школах: у пачатковай - у родным Глінішчы, у сямігодцы - у Алексічах, заканчваў дзесяцігодку ў Хойніках.

У 1939 годзе І. Мележ становіцца студэнтам маскоўскага інстытута, але з першага курса прызваны ў армію. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны ён на фронце. Ваяваў над Нікалаевым і Раствам-на-Доне. У ліпені 1941 года быў сур'ёзна паранены ў правае плячо над Раствам і адпраўлены ў шпіталь у Тбілісі. У 1942 годзе скончыў курсы палітработнікаў і быў камандзіраваны ў 51-ю стралковую дывізію супрацоўнікам газеты. Пасля другога ранення пісьменнік атрымаў інваліднасць, і камісія прызнае яго "нягодным да стравяной службы". У 1943-м пераводзіцца ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, які грунтаваўся тады на падмаскоўнай станцыі Сходня.

Працаваў у рэдакцыі часопіса "Польмя", у апарате ЦК КПБ. Член Саюза пісьменнікаў СССР з 1945, у 1966 годзе робіцца сакратаром Саюза пісьменнікаў БССР, а ў 1971-1974 гадах працуе намеснікам старшыні праўлення гэтай арганізацыі.

Выбіраўся дэпутатам ВС БССР (1967-1976). Іван Мележ быў старшынём праўлення Беларускага аддзялення таварыства "СССР - Францыя", старшынём Беларускага камітэта абароны міру, членам Суветнага Савета Міру.

Вікіпедыя.

Іван Шамякін (30 студзеня 1921 - 14 кастрычніка 2004, Менск) - беларускі празаік, драматург, публіцыст. Народны пісьменнік Беларусі (1972), акадэмік АН Беларусі (1994). Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1951) за раман "Глыбокая плынь", Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1957) за раман "Крыніцы", Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа (1967) за раман "Сэрца на далоні" і пенталогію "Трывожнае шчасце", Літаратурнай прэміі Міністэрства абароны СССР (1978) за кнігу "Гандлярка і паэт. Шлюбная ноч", Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне тэатральнага мастацтва, кінэматаграфіі, радыё і тэлебачання (1982) за кінафільм "Вазьму твой боль".

Нарадзіўся ў вёсцы Карма Добрушкага раёна (цяпер Гомельская вобласць). Скончыў Гомельскі тэхнікум будаўнічых матэрыялаў (1940). У 1940-1945 гадах служыў у Чырвонай Арміі - удзельнічаў у баях пад Мурманскам, у вызваленні Польшчы, у баях на рацэ Одра. У 1945-1948 гадах настаўнічаў у вёсцы Пракопаўка Церахоўскага раёна (зараз Чарацянскі сельсавет Гомельскага раёна). З 1946 года вучыўся на завочным аддзяленні Гомельскага педінстытута.

У 1976-1980 гадах - першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. З 1980 і да вясны 1992 года - галоўны рэдактар выдавецтва "Беларуская Савецкая Энцыклапедыя". Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР (1963-1985) і СССР (1980-1989). Старшыня Вярхоўнага Савета БССР (1971-1985). З 1987 года старшыня Беларускага камітэта абароны міру.

Герой Сацыялістычнай Працы (1981). Узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Айчыннай вайны II ступені, "Знак Пашаны", мэдальмі Францыска Скарыны і іншымі медалямі.

Вікіпедыя.



ЗП <https://nn.by>. Фота "Мінск-навіны"

## Самы дарагі прататып гераінь Івана Шамякіна

У год стагоддзя Івана Шамякіна чытачы даацэньваюць яго багатую і разнастайную творчую спадчыну: апавяданні, аповесці, раманы, драматычныя і публіцыстычныя творы, эпісталарый, дзённікі, мемуары і яго добрыя рысы як чалавека.

Творчасць і грамадская дзейнасць І. Шамякіна знайшла шырокае прызнанне. Ён быў Народным пісьменнікам Беларусі, Героём Сацыялістычнай працы (1972), акадэмікам НАН Беларусі (1994), лаўрэатам Сталінскай прэміі СССР (1951) і Дзяржаўнай прэміі БССР (1968), Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне тэатральнага мастацтва, кінематаграфіі, радыё і тэлебачання (1982), узнагароджаны шматлікімі ордэнамі і медалямі.

Заслужаны фармацэўт з Менска, дачка партызанскіх дактароў, Валянціна Іванаўна Салавей не аднойчы сустракалася з І. П. Шамякіным. "Іван Пятровіч быў вельмі даступным, шчырым, чалавечным", - узгадвае Валянціна Іванаўна.

- Я вельмі люблю перачытваць яго творы "Сэрца на далоні", "Гандлярка і паэт", - кажа Валянціна Іванаўна. Асабліва блізкай для мяне з'яўляецца аповесць "Слаўся, Марыя" з кнігі "Пошукі прытулку", у якой пісьменнік апісаў жыццё сваёй жонкі. Іх каханне было ўзаемным і ахвярным, яны жылі адзін для аднаго. Марыя Філатаўна стала прататыпам многіх жанчын у шамякінскіх раманах, апавесцях. Бліжэй за ўсіх з іх - Саша Траянава з "Трывожнага шчасця". Чытач даведаецца больш пра Марыю Філатаўну са старонак кнігі Міхася Мушынскага "Летапіс жыцця і творчасці І. Шамякіна".

Яны пазнаёміліся яшчэ дзецьмі падчас вучобы ў Церухскай школе. Бацька Машы быў лесніком, яго пераводзілі з месца на месца. Пасля заканчэння 5-га класа Іван Шамякін з сям'ёй пераехаў у іншую вёску. Зноў ён сустраўся з Машай ў Гомелі, дзе ён вучыўся ў тэхнікуме будаўнічых матэрыялаў, а яна - у медвучэльні. Хадзілі ў кіно, гулялі ў парку Паскевічаў-Румянцавых.

26 красавіка 1939 года ён апісаў у дзённіку спатканне з Машай:

"Маша была без паліто, без платка. Прыгожыя яе прыродна-завітыя пасмы валос шавяліў пшчотна вецер. Яна выглядала такой маленькай, але такой прыгожай і добрай, была вясёлай і ласкавай."

Яе накіравалі фельшарам-акушэрам у Рэчыцкі раён, а Івана - у Беластоцкую вобласць. Яны падтрымлівалі кантакты праз ліставанне.

"1 мая 1940 года Іван Пятровіч Шамякін пабраўся шлюбам з Марыяй Філатаўнай



Кротавай, фельдшарам-акушэрам вёскі Артукі Рэчыцкага раёна", - адзначыў у "Летапісе..." Міхась Мушынскі.

Пасля вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Марыю Філатаўну накіравалі ў вёску Пракопаўка, дзе яна загадвала фельчарскім пунктам і аптэкай. На перавязкі да яе ішлі інваліды, іх нельга было пакінуць без еду і бінтоў. Па медыкаменты яна ездзіла ў Гомель у аптэкакіраванне. У 1944 годзе здарылася эпідэмія сыпняку. У бальніцы, разлічанай на 20 ложкаў, на падлозе ляжала да сотні чалавек. У такіх умовах Маша заразілася тыфам і заразіла маленькую дачку Ліну. Ратавалі іх хворыя, тыя ж інваліды: прыносялі прадукты, хто што меў, гаіла чалавечая дабрыня.

"Маша працавала з вялікай самааддачай, - успамінае Іван Пятровіч на старонках аповесці "Слаўся, Марыя", - Я яшчэ спаў, а яна ўжо прымала ў амбулаторыі хворых. Жылі мы вельмі бедна. Можна, гэта гучыць парадаксальна, але я упэўнены, што нястачы, беднасць і бескарысная адданая праца для людзей умацоўвалі нашу любоў. Менавіта - любоў, яднанне дзвюх душ. Каханне - гэта агонь, які запаліста ўспыхвае, але лёгка можа патухнуць. Гэта - песня, якая дае асалоду, але можа і скончыцца. А калі з'яўляецца любоў, то яна звязвае навечна. Яна жыла з цвёрдай упэўненасцю ў трываласці нашага кахання, нашага жыцця. І гэта напаяўна наша адносіны асаблівай, самай высокай радасцю.

Пасля пераезду ў Мінск я наняў пакойчык метраў на дванадцатца па Лагойскім тракце, амаль побач з Домам друку ў старым драўляным доме. Мілая, родная, блізкая, хадзіла па нашых разліках на апошнім месяцы цяжарнасці. З вялікім хваляваннем мы спяшаліся пераехаць. Добра, што да 1-ай бальніцы рукой падаць... Накарміўшы Ліну, я пабег у радзільнае аддзяленне.

Выйшла сястра:

- У вас толькі што нарадзілася дачка.

Ледзьве не самлеў ад шча-

сця. З глыбокім хваляваннем напісаў Машы п'сьмо...

А за год да новай кватэры 8 верасня 1950 года, мени як праз 2 гады пасля Танечкі, у нас нарадзіўся сын Саша, наша радасць і наш найбольшы боль у жыцці. Само яго нараджэнне прынесла бяду: у раддоме Машы занеслі інфекцыю, тры дні яна знаходзілася ў крытычным стане. Які жахлівы страх я перажыў! Страціць Машу - о, Божа! Застацца ўдаўцом, маючы трох дзяцей! Бог быў літасцівы да Машы, да дзяцей, да мяне. Праз месяц я прывёз яе ў цесныя пакойчыкі.

Трое дзяцей, муж, дабрабыт на сярэднім узроўні. Саюз пісьменнікаў выдзеліў нам у студзені 1950 года на дваіх адну

ленне, бо разумела, які мне трэба памочнік - філолаг! Маючы грудное дзіця, Маша пачала рыхтавацца ў інстытут. Выдатна вытрымала ўступныя экзамены і стала студэнткай педінстытута. На заняткі хадзіла, як на свята, хоць нямала і прапускала - хварэлі дзеці. Маша хутка асвоіла пішучую машынку, друкаваць ёй даводзілася шмат. Акрамя раманаў, апавесцяў, у тыя гады я выдаваў шмат публіцыстыкі.

У бальніцах яна наведвала ўсіх, хто быў блізка да нашай сям'і. Дзяцей Маша песціла, больш, чым трэба, ні ў чым не адмаўляла ім.

Нельга не адзначыць яшчэ адной яе істотнай рысы: яе прастаты, дэмакратычнасці, для яе ўсе людзі былі роўныя - ці міністр, ці просты рабочы. Яна жыла ў пісьменніцкім асяроддзі, яе там паважалі, любілі, але ў яе нямала было блізкіх работніц,



чатырохнакаёвую кватэру, у новым доме, у цэнтры горада на вул. Карла Маркса".

Пасля ўгавораў дачкі Таццяны, доктара філалагічных навук, прафесара БДУ, Іван Шамякін пачаў весці дзённік больш рэгулярна, і ў канцы 1990-ых гадоў ім была створана аповесць "Слаўся, Марыя", а таксама цыкл "Начныя ўспаміны".

"Чаго табе хочацца, а жанчына?" - разважаў пісьменнік. - З пераезду ў Мінск я марыла пра вучобу. Але паступіць у медыцынскі на дзённае аддзяленне, маючы трох дзяцей было немагчыма. Яна пайшла ў педагагічны інстытут на вячэрняе аддзя-

сця, з якімі яна шчыра сябарвала".

"27 мая 1998 года памерла Марыя Філатаўна", - адзначыў Міхась Мушынскі ў "Летапісе жыцця і творчасці І. Шамякіна".

На памінальным абедзе ў дзень пахавання Марыі Філатаўны Іван Пятровіч сказаў, што Марыя была "бяспэчнай і незамянімай памочніцай" у яго пісьменніцкай працы, яна перадрукавала "не адзін дзясятка тысяч старонак рукапісаў" і прачытала тысячы старонак карэктур.

Падрыхтавала Э. Дзвінская. На здымках: Іван Шамякін з сям'ёй, фота з архіва пісьменніка.

## Прапановы аб дапаўненні "Плана дзейнасці ТБМ на 2021 год"

Прапаную ўключыць у зацверджаны "План дзейнасці ТБМ на 2021 год" (Наша слова № 4, 2021 г.) наступныя віды дзейнасці:

### 1. Раздзел "Стратэгія і тактыка ТБМ"

1.1. За адзіную дзяржаўную беларускую мову ў Рэспубліцы Беларусь.

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім.

1.2. Распрацаваць, зацвердзіць і давесці праз СМІ канкрэтныя віды грамадскай дзейнасці ўсімі структурамі ТБМ па лёсавызначальнай і катастрофічнай праблеме: "Толькі адзіная дзяржаўная беларуская мова ў Рэспубліцы Беларусь выратуе яе ад вымірання".

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім, Рада ТБМ, сакратарыят.

### 2. Раздзел "Арганізацыйная работа"

2.1. Аднавіць жыццядзейнасць арганізацыі ТБМ ва ўсіх дзевяці раёнах г. Менска.

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім, гарадская Рада ТБМ, сакратарыят.

2.2. Аднавіць прадметныя камісіі (па ранейшым спісе), арганізаваныя першым старшынём Нілам Гілевічам.

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім.

2.3. Аднавіць былыя ў 90-я і нулявыя гады суполкі ТБМ ва ўніверсітэтах і іншых адукацыйных установах Менска і іншых гарадах.

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім, Рада ТБМ.

2.4. Уключыць у арбіту дзейнасці ТБМ настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры і вучняў школ.

Тэрмін выканання: на працягу года.

Адказны за выкананне: ганаровы старшыня ТБМ А. Трусаў, дзейсны старшыня ТБМ А. Анісім, Рада ТБМ.

3 павагай! прафесар

Мікола Савіцкі

4.02.2021 г.



(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары)

**3 красавіка.** Генеральная Асамблея ААН прыняла рэзалюцыю для аб'яднання краін свету ў барацьбе супраць пандэміі каронавіруса.

**3 красавіка.** У Беларусі 351 чалавек хворы на каронавірус, з іх 190 - у Менску, 89 - у Віцебскай вобласці, 1 - у Берасцейскай вобласці, 50 - у Менскай вобласці, 2 - у Магілёўскай вобласці.

**7 красавіка.** У Палацы Незалежнасці А. Лукашэнка правёў нараду з урачамі.

**7 красавіка** рашэннем Мінскага гарадскога выканкама № 1069 у Мінску быў зацверджаны План прафілактычных мер па барацьбе з каранавірусам. Устаноўлены правілы абавязкова да выканання для ўсіх аб'ектаў гаспадарання, размешчаных у горадзе Мінску

**8 красавіка.** Хворых на каронавірус у Беларусі 1066 чалавек. 13 такіх хворых памерлі.

**11 красавіка.** У Мінску ўжо закітнёў дзьмухавец.

**12 красавіка.** У католікаў і пратэстантаў - Вялікдзень, а ў праваслаўных - Верніца.

У нашай краіне ўжо выяўлена 2578 хворых на каронавірус. За апошнія суткі захварэла 352 чалавекі, з іх 301 медработнік. Усяго памерлі 26 чалавек.

**15 красавіка.** У Беларусі праведзены 76198 тэстаў на каронавірус. Для гэтага задзейнічаны 24 лабараторыі, якія адкрыты ў рэспубліканскіх навукова-практычных цэнтрах і цэнтрах гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя, а таксама ў прыватных медцэнтрах.

У рэспубліцы зарэгістравана 3728 чалавек з наяўнасцю каранавіруснай інфекцыі. 68 пацыентаў падтрымліваюць з дапамогай апарата штучнай вентыляцыі лёгкіх. 36 пацыентаў, у якіх была выяўлена каранавірусная інфекцыя, памерлі.

**17 красавіка.** У Беларусь прыбыла гуманітарная дапамога з Кітая 30 т груза для лячэння ад каронавіруса.

У Мінску на кустах і дрэвах раскрыліся пупышкі, з'явіліся лісточкі.

**18 красавіка.** У Мінску ў выдавецтве Зміцера Коласа надрукавана кніга Сымона Барыса "Тонар і слава Беларусі". Тыраж кнігі 99 асобнікаў. Аб'ём кнігі 804 старонкі.

**19 красавіка.** У праваслаўных Вялікдзень.

**20 красавіка.** Колькасць хворых на пандэмію за апошнія суткі павялічылася на 457 чалавек.

"Усяго, па дадзеных на панядзелак (20 красавіка), зарэгістравана 6264 станоўчых тэстаў на COVID-19: у Брэскай вобласці - 185, Віцебскай - 1504, Гомельскай - 322, Гродзенскай - 176, Мінскай - 789, Магілёўскай - 265, Мінску - 3023".

**На 24 красавіка** ў Беларусі 8773 чалавекі хворых. Выздаравела 1120 пацыентаў.

На занятках у школах Беларусі было 37% школьнікаў.

**25 красавіка.** Быў аб'яўлены рэспубліканскі суботнік

Красавік. Беларусы арганізавалі дапамогу медыкам, якія змагаюцца з каранавірусам

Школы ўпершыню сутыкнуліся з аддаленай формай навучання з-за каранавіруса.

Культура і рэлігія сышлі ў анлайн.

**На 1 мая** ў Беларусі зарэгістравана 14 917 чалавек з пацверджаным каранавірусам. Ачунялі і

выпісаны 2 918 пацыентаў з раней пацверджанай каранавіруснай інфекцыяй.

**31 мая** сацыяльная пенсія па ўзросце складае 123,39 рубля, таксама павышаюцца надбаўкі да пенсій і даплаты грамадзянам Беларусі ад 75 гадоў і старэй, а таксама дапамогі па доглядзе за інвалідам I групы або за асобай, якая дасягнула 80-гадовага ўзросту.

Памер мінімальнага працоўнага і сацыяльнага пенсій з 1 мая складае 246 рублёў 78 капеек (раней - 239 рублёў 87 капеек). Сумы новых мінімальнага пенсій будучы дзейнічаць да канца ліпеня гэтага года.

**31 мая** ў Беларусі аднаразовая дапамога ў сувязі з нараджэннем першага дзіцяці складае 2 467,8 рубля (да гэтага была 2 398,7 рубля), другога і наступных дзяцей - 3 454,92 рубля (раней - 3 358,18 рубля).

**На 1 мая 2020 года** ў Беларусі пражывала 4,7 тысячы ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, уключаючы двух герояў Савецкага Саюза (на 1 красавіка 2019 года - 6250 чалавек). У нашай краіне таксама пражывае 14,3 тысячы чалавек, якія пацярпелі ад наступстваў вайны.

4 мая. У Мінску з візітам знаходзіўся Прэзідэнт Малдовы Ігар Дадон, з якім веў перамовы А. Р. Лукашэнка.

**5 мая.** Дэпутаты Палаты прадстаўнікоў прынялі ў двух чытаннях законапраект аб амністыі ў сувязі з 75-годдзем Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

**6 мая.** Міністэрства аховы здароўя паведаміла аб 19 255 хворых каранавірусам ў Беларусі. Колькасць хворых павялічылася на 905 чалавек. Захварэла 500 міліцыянтаў.

Раніцай 6 мая памёр настацель мінскага храма Марыі Магдалены Іаан Харашэвіч. Яму было 87 гадоў.

**6 мая** МЗС Беларусі пазбавіла акрэдытацыі здымачную групу расейскага "Першага канала" і папярэдзіла аб магчымых больш жорсткіх мерах.

**8 мая.** У Беларусі для пацыентаў з COVID-19 і пнеўманіямі выдзелена 18,6 тыс. бальнічных ложкаў. Такую лічбу назвалі ў эфіры тэлеканала "Беларусь-1". З гэтых ложкаў пакуль занята 12,8 тыс. месцаў. Усяго ж у краіне 79,1 тыс. бальнічных ложкаў. Апаратаў ШВЛ дастаткова. Усяго іх 2 257.

**9 мая.** Парад да Дня Перамогі. Мінабароны Беларусі паведаміла пра ўдзел у парадзе 4000 вайскоўцаў, 185 адзінак тэхнікі, гусенічнай і калёснай толькі новай і мадэрнізаваных ўзроўня вайскавой тэхнікі. Агульная даўжыня параднай калоны складала 2 кіламетры. Над Менскам праляцела баявая авіяцыя ў складзе 42 самалётаў

Трыбуны для глядачоў былі разлічаны на 11 тысяч чалавек, яны былі амаль цалкам запоўненыя. Людзі стаялі і на вуліцах, але няшмат.

Запрашэнне наведаць парад Перамогі ў цэнтры Мінска прынялі 18 замежных амбасадараў з 45, якія працуюць у Беларусі, распавялі Tut.by у МЗС. Гэта амбасадары Азербайджана, Арменіі, Венгрыі, Венесуэлы, В'етнама, Ірана, КНДР, Казахстана, Кітая, Кіргістана, Малдовы, Палестыны, Расіі, Славакіі, Турэччыны, Таджыкістана, ААЭ, Сербіі.

**10 мая.** Партыі БНФ і Спра-

вядліва свет адмовіліся ад удзелу ў будучых выбарах у сувязі з пандэміяй.

**11 траўня.** Тэмпература паветра была вышэй за 23 градусы цяпла.

**12 траўня.** Дожжд са снегам. Тэмпература паветра 3-6 градусаў цяпла ў Мінску.

**15 траўня.** Ініцыятыўную групу Сяргея Ціханоўскага не зарэгістравалі ў ЦВК, бо сам ён не мог падаць дакументы (быў арыштаваны). Замест яго жонка Святлана Ціханоўская вырашыла сама ісці кандыдатам у Прэзідэнты і падала адпаведныя дакументы ў ЦВК. Там яе зарэгістравалі.

**15 мая.** Беларусь купіла 80 тысяч тон амерыканскай нафты гатунку Bakken.

**16 мая.** 3 Саудаўскай Аравіі праз Клайпеду ў Полацк прыбудзе першы цягнік у 60 чыстэрнаў, агульны аб'ём партыі - 3,6 тысяч тон. Усяго ў порт Клайпеды танкер даставіў 87 000 тон нафты з Саудаўскай Аравіі для Беларусі.

**17 мая** ў Мінску памёр Юрый Зісер - бізнесовец, грамадскі дзеяч і мецэнат, заснавальнік сайта TUT.by. прычынай смерці стала працягла хвароба. Юрый Зісер нарадзіўся 28 чэрвеня 1960 года ў Львове, у сям'і інжынера і музыканта.

**18 мая.** Па краіне пачаў хадзіць новы цягнік № 606/605 па самым доўгім маршруце ў Беларусі (893 км) з Полацка ў Брэст праз Віцебск, Оршу Магілёў, Лунінец. Адрывленне з Полацка ў 14 гадзін 44 хвілін, а прыбыццё ў Брэст ў 8 35 хвілін. Кошт паездкі ў купейным вагоне 28 рублёў, а плацкартным - 20 рублёў. Маршрут гэтага цягніка стане самым доўгім працяглым чыгуначным маршрутам у Беларусі - 893 кіламетры. На другім месцы па працягласці-маршрут цягніка № 632/631 Гродна-Мінск-Гомель даўжынёй 801 кіламетр.

**19 мая.** Пасяджэнне Вышэйшага Еўрапейскага эканамічнага савета праходзіла ў рэжыме відэаканферэнцыі пад старшынствам Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнка.

**20 мая.** ЦВК зарэгістравала ініцыятыўныя групы 15 кандыдатаў у Прэзідэнты. Яны будучы збіраць подпісы.

**У ноч на 24 траўня** ў Езярышчы (на поўначы Віцебскай вобласці) тэмпература паветра апусцілася да 1,6 градуса марозу. Ранейшы лакальны антырэкорд складала мінус 0,2 градуса і быў зафіксаваны ў 1980 годзе.

**27 мая.** Агульная колькасць інфіцыраваных складала 38 956 чалавек, гэта значыць за суткі дадалося 897. Упершыню прыкладна за два дзесяткі дзён у краіне гэты паказчык менш за 900. Колькасць смерцяў складае 214 (плюс 6 да дадзеных за 26 мая). Вылечыліся 15 923 чалавекі (плюс 837 за суткі).

**29 мая** а 20-й гадзіне Сяргея Ціханоўскага затрымалі супрацоўнікі спецназу падчас перадвыбарчага пікету ў Гродне.

**30 мая.** У Гродне і Віцебску моцны вецер валіў дрэвы.

**31 мая.** Каля Камароўскага рынка арыштаваны Мікола Статкевіч. 28 жніўня працягнулі яго арышт яшчэ на 2 месяцы.

Май. У Жыровіцкага Успенскага мужчынскага манастыра ў гэтым годзе адразу два юбілеі: 500 гадоў заснавання мясціны і 550 гадоў здабыцця абраза Божай Маці. Абра-

завані Багародзіцы на гранітным камені з'яўляецца адной з галоўных праваслаўных святых Беларусі, шанаваных ва ўсім хрысціянскім свеце. З-за пандэміі святкаванне юбілею перанеслі на кастрычнік сёлета.

На плошчы Перамогі ў Мінску з'явіліся пліты з падагрэвам.

**1 чэрвеня.** Запачынаецца ў Беларусі расійскай кампаніі "Газпрам" - 165 мільёнаў долараў. Беларусь адмаўляе такі доўг.

**3 чэрвеня.** А. Р. Лукашэнка адправіў у адстаўку Урад Сяргея Румаса. Але С. М. Румас сам ужо не раз прасіўся ў адстаўку.

**4 чэрвеня.** Прэзідэнт Беларусі прызначыў прэм'ер-міністрам Рамана Аляксандравіча Галоўчанку. Ён нарадзіўся 10 жніўня 1973 года ў горадзе Жодзіна Мінскай вобласці.

**5 чэрвеня.** На пасаду Міністра інфармацыі прызначаны Ігар Луцкі.

**7 чэрвеня.** Памёр Уладзімір Самойлавіч Басалыга, беларускі графік і шматгадовы кіраўнік Саюза мастакоў Беларусі. Нарадзіўся 1 красавіка 1940 г. у Слуцку.

**8 чэрвеня.** У Лідзе памёр паэт Алесь (Аляксандр Дзямянавіч) Стадуб, сябра СБП. Нарадзіўся 24 красавіка 1938 года ў в. Юшавічы Нясвіжскага раёна. Выдаў звыш 10 кніг.

**10 чэрвеня.** Зарэгістраваны 51 066 хворых на каронавірус. Сутачны прырост склаў 801 чалавек. Ачунялі і выпісаліся 25 667 пацыентаў з такой хваробай. Памерлі ад гэтай хваробы 288 пацыентаў, з іх 6 чалавек за апошнія суткі.

**10 чэрвеня.** Абноўліся тэмпературныя максімумы і быў пабіты рэкорд. Так, у Жлобіне тэрмометры зафіксавалі + 33,6°C. Гэты дзень быў самым гарачым у 1999 годзе, тады ў Мазыры тэмпература паднялася да 33,5 градусаў цяпла.

**15 чэрвеня.** Зарэгістраваны 54680 чалавек са станоўчым тэстам на COVID-19. Усяго праведзена 749 917 тэстаў. За ўвесь перыяд распаўсюджвання інфекцыі на тэрыторыі краіны памерлі 312 пацыентаў з шэрагам хранічных захворванняў з выяўленай каранавіруснай інфекцыяй.

**Раніцай 18 чэрвеня** прэтэндэнта на прэзідэнцкую пасаду Віктара Бабарыку затрымалі разам з яго сынам і кіраўніком ініцыятыўнай групы Эдуардам Бабарыкам. Іх дапыталі па "справе Белгазпрамбанка" ў Дэпартаменце фінансавых расследаванняў, не дапускаючы адвакатаў. Увечары стала вядома, што абодва Бабарыкі - у СІЗА КДБ.

**19 чэрвеня.** Штаб Віктара Бабарыкі паведаміў, што ў падтрымку затрыманага ўчора палітыка сабраныя 434 985 подпісаў. Віктар Бабарыка патрабуе правесці рэфэрэндум з мэтай вярнуць Канстытуцыю 1994 года.

Расія і Беларусь падпісалі пагадненне аб узаемным прызнанні віз.

**Увечары 19 чэрвеня** ў шмат якіх гарадах Беларусі прайшлі акцыі салідарнасці з арыштаванымі.

**20 чэрвеня** людзі стыхійна выходзяць на вуліцы беларускіх гарадоў. Міліцыя і "людзі ў цывільным" затрымалі незадаволеных. "У дачыненні да грамадзян складзены каля 270 пратаколаў аб адміністра-

цыйных правапарушэнняў, у асноўным за парушэнне парадку арганізацыі або правядзення масавых мерапрыемстваў, а таксама непадпарадкаванне законнаму патрабаванню службовай асобы пры выкананні ім службовых паўнамоцтваў", - гаворыцца ў паведамленні прэс-службы МУС.

**21 чэрвеня.** Петыцыю за вызваленне В. Бабарыкі падпісалі больш за 200 тысяч чалавек.

**22 чэрвеня.** У панядзелак у розных гарадах Беларусі распачаліся суды над затрыманымі падчас стыхійных акцый "Ланцугі салідарнасці", што адбыліся 19-21 чэрвеня.

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ № 227, якім кампаніі "ГардСервіс" дадзена права аказваць ахоўныя паслугі. Дакумент прыняты "ў мэтах пашырэння сферы паслуг пры ажыццяўленні ахоўнай дзейнасці". Такім чынам колькасць ахоўнікаў павялічыцца.

**22 чэрвеня** падчас наведвання Брэста Аляксандр Лукашэнка сустраўся з прадстаўнікамі мясцовай апазіцыі, перш за ўсё з праціўнікамі пабудовы акумулятарнага завода каля горада і паабяцаў ім правесці рэфэрэндум у горадзе па гэтым прадпрыемстве.

Стала вядома, што Астравецкая АЭС пабудавана за 6 млрд. долараў.

**22 і 23 чэрвеня** адбылося больш за 100 судовых пасяджэнняў з удзелам затрыманых. З іх 8 чалавек засудзілі разам на 90 сутак арышту. На 78 беларусаў былі выпісаны штрафныя санкцыі на агульную суму 50 500 рублёў.

**24 чэрвеня.** У Маскве адбыўся Парад Перамогі ў гонар 75 гадоў з Дня Перамогі над Германіяй. На парадзе быў А. Лукашэнка з трыма сынамі.

Ва ўчастковыя выбарчыя камісіі ў Беларусі трапіла 8 чалавек з 2033 валанцёраў.

**25 чэрвеня.** У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя першага выдання па-беларуску гістарычнага дакумента "Дагаворы і пастановы правоў і свабоды вайскоўцаў", вядомага як Канстытуцыя гетмана Украіны Піліпа Орліка. Імпроза была прымеркавана да 24-й гадавіны прыняцця Вярхоўнай Радай сучаснай Канстытуцыі Украіны. Беларускамоўнае выданне Канстытуцыі Піліпа Орліка было падрыхтавана з ініцыятывы Мінскага грамадскага таварыства ўкраінцаў у Беларусі "Заповіт" і выдадзена пры садейнічанні амбасады Украіны ў Беларусі.

**26 чэрвеня.** Стала вядома, што затрыманы многія блогеры (Сяргей Ціханоўскі, Сяргей Патрухін, Уладзімір Цыгановіч, Уладзімір Няронскі, Аляксандр Кабанаў, Ігар Лясюк). Супроць некаторых з іх заведзены крымінальныя справы. Большасць арыштаваных блогераў ўжо прызнаныя палітвязнямі.

**27 чэрвеня.** Кіраўнік дзяржавы А. Лукашэнка прысутнічаў на Рэспубліканскім бале выпускнікоў ВНУ.

**28 чэрвеня.** Баранавіцкія актывісты адзначылі 360-ю гадавіну перамогі Рэчы Паспалітай над Маскоўскай дзяржавай пад Палонкай.

**30 чэрвеня.** На гэты дзень у краіне зарэгістраваны 62118 чалавек хворых на каронавірус. Ачунялі і выпісаны 46 054 пацыенты, у якіх раней была пацверджана каранавірусная інфекцыя. Спецыялісты правялі 1 мільён 785 тэстаў.

(Працяг у наступным нумары.)

Да 160-годдзя акадэміка Яўхіма Карскага

Алесь Крой,

старшыня Гарадзенскай гарадской  
рады ТБМ і сябар БГТ

## Галоўны помнік яго жыцця - вялікая шматтомная праца "Беларусы"...

(Працяг. Пачатак у папяр.  
нумары.)7. Каханне і шлюб Яўхіма  
Карскага і Сафіі Сцепуржын-  
скай.

Неяк Яўхім Карскі ў царкве Наваградскага павета звярнуў увагу на маладую гімназістку, потым на танцавальнай вечарыне яны сустрэліся ізноў, тады і вызначыўся іх лёс. Але вяселле вырашылі згуляць пасля заканчэння гімназістскай навучальнай установы. Яшчэ да вяселля Софіі Мікалаеўне ў рукі патрапіў ліст вядомага рускага славіста Рамана Фёдаравіча Брандта да Я.Ф. Карскага, у якім той адгаворваў Яўхіма Фёдаравіча ад шлюбу, баючыся, што ў выніку

вячэру. Выкладанне і навуковая дзейнасць забірала ў Яўхіма Фёдаравіча ўсё больш часу. Хутка на навуковыя працы Я.Ф. Карскага звярнула ўвагу Акадэмія навук. Потым быў "Варшаўскі перыяд" і "Петраградскі". У Яўхіма і Сафіі Карскіх былі два сыны - старэйшы Яўген і малодшы Сяргей і дачка Наталля. Яўген нарадзіўся ў Вільні, Сяргей і Наталля - у Варшаве. Дачка Наталля вучылася маляванню ў Петраградзе з 4 (1916 г.) па 7 клас у Школе братоў Рэрыхаў. Часта Карскі з Варшавы прыязджаў з сям'ёй адпачываць і працаваць над працай "Беларусы" на Нёман каля Гародні на дачы маёнтка Мігова і фальварка Панямонь (праз Нёман).

Фота 21. Нёман і Нёманскае вадасховішча. Панямонь - Мігова.  
Фота Кроя А.

Адсюль, з Мігова, у час летняга адпачынку Я. Карскім быў адпраўлены ліст 21.06.1909 г. рэдактару "Нашай Нівы" Аляксандру Уласаву. У СПбФ АРАН.Ф.292.-1-62,ст.4 захоўваецца фотапартрэт жонкі Карскага Сафіі Мікалаеўны, якую здымаў у Панямоні вядомы філолаг, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта Оскар Фёдаравіч Базінэр (1857-1909) да 1909 года. Там ёсць здымкі і з Мігова. З Мігова ішло ліставанне акадэміка з навукоўцамі і сябрамі.

На здымку знізу сям'я Карскіх з трыма дзецьмі і сядзіць нейкая жанчына, можа, Э. Ажэшка, каля яе малыя дзеці, здаецца, нехта сядзіць у яе на руках. Пакуль іншай інфармацыі пра кантакты акадэміка і пісьменніцы не знойдзена. Але Я. Карскі з Я. Карловічам вялі перапіску і маглі яны ўсе разам ці паасобку сустракацца ў Гародні, Панямоні. Стваральнік першага музея Яўхіма Карскага Апанас Цыхун дапускаў кантакты Э. Ажэшкі і Я. Карскага. Але пакуль дакладных фотадакументальных пацверджанняў не знойдзена. У час правядзення даследавання беларускай мовы ў 1985-1915 гг. у ходзе палявых экспедыцый па беларускіх губернях Я.Ф. Карскі неаднаразова наведваў в. Мігова. Асабліваці вуснай гаворкі жыхароў в. Мігова сталі для навукоўца выразным прыкладам адметнасцяў беларускай мовы ў ваколіцах г. Гародні, на што неаднаразова даследчык згадваў у навуковых працах.

Упершыню Мігова ўзгадваецца ў 1558 г. Гэта вёска адносілася да Саволёўскага (Саволішкаўскага) вайтаўства Каралеўскага двара Котра Гарадзенскай эканоміі Троцкага ваяводства ВКЛ, 15 валокаў зямлі. Гэты двор разам з 10 іншымі дварамі забяспечваў харчаваннем Каралеўскі двор у Гародні, што належаў Вялікаму князю літоўскаму. У 1690 годзе Мігова і Коматава - у валоданні Зміцера Віцкевіча. У 1783 Мігова ўваходзіла ў склад Катранскага ключа Гарадзенскай эканоміі. У 1789 г. фальварак Гарадзенскай эканоміі. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай Мігова ўваходзіла ў

Гарадзенскі павет Літоўскай губерні. У архівах Вільні знойдзены апошнія гаспадары фальварка Мігова ў ВКЛ і РП:

"У год 1795, м<еся>ца чэрвеня 20-га/ліпеня 1-га дня ў журнале Найвышэйшага Літ<оўска>га Ураду ў Дэпартаменце эканом. запісана пад № 221 Эканамічны Дэпартамент, маючы перад сабою прадстаўлены Прывілей на нажыццёвае валоданне фальварка эканамічнага Мігова імць пані Фрэйліховой (Freylichowey) ад \*\*\*\* князя імці да zeyscia ЯКМ-ці бясплатна перададзены (wypuszczony) і дзеючы, забавязвае \*\*\*\* Пана каб і імць пані Фрэйліхову ў спакойным валоданні фальваркам Мігова пакінуў - да новых загадаў, якія Эканамічны Дэпартамент ў гэтай справе выдасць".

"У Найвыдатнейшы  
Эканамічны Дэпартамент  
пры Найвышэй-шым  
Урадзе Літоўскім.

Рапарт.

Паводле дадзенага мне  
указу з Найвыдатнейшага Эканамічнага Дэпартаменту фальварак Мігова з валодання \*\*\*\* палкоў-нікавай Фрэйліховой пераняты ў скарб з апісаннем надворных пабудоў in fundu et extra fundum двара праз \*\*\*\* пані палкоў-нікаву Фрэйліхову разам з \*\*\*\* мужам і пасля яго смерці нанова пабудаванымі і старымі адрамантаванымі. (Дадзена ў Гродне 1796 году месяца лютага 11/студзеня 31 дня. (подпіс.)"

Пасля падзелу земляў РП паміж трыма дзяржавамі фальварак Мігова з вёскамі Мігова, Александрова, Пескі, Віцькі быў падараваны Кацярынай II калезскаму асэсару Івану Савінскаму, які ён заклаў у банку, а пазней яго сын Мацвей Савінскі дамовіўся аб продажы яго ў Санкт-Пецярбург у Фрэдарыкам Вільгельмам Цукербекерам. Пасля продажу ў Санкт-Пецярбург Мацвеем Савінскім фальварак Мігова з вёскамі Фрэдарыку Вільгельму Цукербекеру ў рэвізскіх казках пазначана пры-

належнасць фальварка і земляў памешчыку Мекленбург-Шверынскага двара надворнаму дарядцу Фёдару Вільгельму Фаміну сыну Цукербекера фон Бухлена, які прасіў вызваліць яго ўладанні ад падаткаў пасля вайны 1812 года. У 1817 г. маёнтка Мігова набыў тутэйшы Іван Абуховіч і пазней падзяліў яго паміж сынам Аляксандрам і дачкой Соф'яй, па мужу Гласка (Гласко). Апошняя дасталіся вёскі Пескі і Віцькі па левым беразе Нёмана. Аляксандр Іванавіч Абуховіч, былы Гарадзенскі павятовы суддзя, атрымаў вёскі Мігова і Александрова з правага боку Нёмана. Пасля падзей 1863-1864 гг. і да канца недаказанага ўдзелу ў гэтых падзеях тутэйшых Абуховічаў маёнтка быў прададзены Кацярыне Брасэ (Броссе), на падставе Палажэння Заходняга Камітэта і дадатковых правіл Расейскай імперыі зацверджаных 5 сакавіка 1864 года по "водворенню рускіх землеўладальцаў". Гарадзенскім губернатарам выдана пасведчанне ад 12 лістапада 1867 года за № 57 па выкупе маёнтка Губінка Кацярынай Брасэ, а раней, на падставе пасведчання пра рускае паходжанне, быў выкуплены маёнтка Мігова "по купчей крепости" 25 верасня 1867 года з ільготамі.

Адкуль назва Мігова. Мінімум дзве назвы вёскі Мігова ёсць на Поўначы Польшчы. Польшка-кашубскія даследчыкі лічаць, што верагодна адбылася паступовая трансфармацыя назвы "Emigow", "Muggau", "Mugowo" у "Migowo" вядомая з 1379 г., сёння вёска Мігова частка Гданьска. Назвы падаюцца нямецкага і кашубскага паходжання. Кашубскае "Mega"- "Камар". Мігова-"Камарова"? Ёсць версія паходжання назвы ад гідроніма-назвы невялікага ручая, зафіксаванага на картах пачатку 19 стагоддзя. Назва ручая і паселішча каля яго "Muggau" магло з'явіцца ў часы паходаў і стаянка крыжаносцаў і князёў Комата, Гедыміна, Вітаўта і потым трансфармавацца ў Мігова, як у Польшчы. У кароткім тапанімістычным слоўніку Беларусі Вадзіма Жучкевіча знаходзім блізкае слова Мігоўшчына, паселішча ў Крупскім раёне, назва ад прозвішча Мігун, таму ўмоўна магчыма разглядаць і варыянт паходжання назвы ад першага пасяленца з прозвішчам Міговіч, які зафіксаваны ў спісах жыхароў вёскі Мігова 16 стагоддзя ў "Гарадзенскай эканоміі".

Да пабудовы Нёманскага вадасховішча захоўвалася цудоўна абсталяваная мігоўская крыніца на беразе Нёмана, з якой бралі ваду і гаспадары былога маёнтка, мігоўцы і дачнікі. Магчыма і Яўхім Карскі, які працаваў і адпачываў са сваёй сям'ёй на землях маёнтка Мігова, частаваўся смачнай мігоўскай вадою.

(Працяг у наст. нумары.)



Фота 20. Праўнук акадэміка Аляксандр Карскі ў музеі Яўхіма Карскага з юнымі экскурсаводамі і адміністрацыяй гімназіі

гэтага кроку ён загіне для навукі. "Прачытваючы гэты ліст, - піша Сафія Мікалаеўна, - я вырашыла, што перашкодай я ніколі яму не буду." Яна стрымала свае слова.

Сафія Мікалаеўна нарадзілася 13 ліпеня 1867 г. Была ахрышчана 6 жніўня 1867 года згодна выпіскі з метрычнай кнігі Цырынскай царквы. Розніца маладых паўзросце сладала амаль 7 гадоў. Яе бацька, святар Цырынскай царквы, Наваградскага павета Мікалай Фадзеевіч Сцепуржынскі, а маці - Юлія Антонаўна.

Святар Мікалай Сцепуржынскі зрабіў у сваім прыходзе больш за ўсіх царкоўна-прыходскіх школ - 10. За гэта ў 1886 годзе атрымаў падзяку ад Обер-Пракурора Свяцейшага Сінода і абраз Уладзіміраўскай Божай Маці для самай беднай школы, якую ён адчыніў у вёсцы Застадолле.

Вяселле Карскіх адбылося 12 ліпеня 1887 адразу пасля таго, як Сафія Мікалаеўна скончыла гімназію. Пасля вяселля муж і жонка жылі ў Вільні, дзе Яўхім Фёдаравіч працаваў настаўнікам у 2 гімназіі. Спачатку Карскія шмат часу праводзілі разам, гулялі па горадзе, выходзілі ввечэраць у рэстаран, хадзілі ў тэатр, у госці, па суботах прыходзілі знаёмыя на

## 8. Маёнтка Мігова. Фальварак Панямонь.

За 18 кіламетраў ад Гародні. Сюды з Гародні на параходзе з сям'ёй любіў прыязджаць на адпачынак і вывучаць мясцовыя гаворкі Яўхім Карскі. Дачы маёнтка Мігова знаходзіліся сярод лесу на правым беразе Нёмана, а фальварак Панямонь з дачама на левым беразе Нёмана - насупраць.

Паміж імі існавала паромная пераправа ў сярэдзіне 19 стагоддзя. У Панямонь з Гародні можна было 3 разы на тыдзень дабірацца на параходзе. Некаторыя даследчыкі блытаюць гэты фальварак з маёнткам Панямонь каля самай Гародні на правым беразе, тым больш, што ў абодвух Панямонях адпачывалі Э. Ажэшка, Я. Карловіч. Я. Карскі адпачываў і працаваў у фальварку Панямонь насупраць Мігова, ці ў Мігова на дачах. Пра правабярэжную Панямонь каля самай Гародні ў "геаграфічных кропках" ад праўнука Аляксандра Карскага, дзе бываў акадэмік, інфармацыі няма. З перапіскі акадэміка сёння мы ведаем, што з Мігова ці Панямоні ішла аплата за вучобу за сыноў Я. Карскага (старэйшы сын акадэміка Яўген загіне у I Сусветную, малодшы загіне ў II Святоую).



## Аўтар партрэтаў нацыянальных герояў адзначыў юбілей



31 студзеня адзначыў 75-годдзе вядомы мастак Мікола Купава. Юбілею знакамітага графіка прысвечана кніжная выстава ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. На ёй сабраны перыядычныя выданні і кнігі, дзе можна пазнаёміцца з дзейнасцю графіка і грамадскага дзеяча, прадстаўлены ілюстрацыі мастака да розных выданняў, яго цыкл прац, прысвечаных Якубу Коласу, паштоўкі з выявамі гарадоў, ілюстрацыі казак.

М. Купава стварыў цэлы шэраг партрэтаў знакавых гістарычных асобаў: гетмана Канстанціна Астрожскага, вялікага князя Альгерда, Кастуся Каліноўскага, аздобіў творы Цёткі, Каруся Каганца, Вінцэся Каратынскага і іншых.

Мікола Купава нарадзіўся ў Оршы 31 студзеня 1946 года. Мастак плённа працуе на працягу 50 гадоў у галіне кніжнай і станковай графікі, акварэлі, экслібрыса, стварае мастацкія вобразы на аснове літаратурных твораў, выканаў аздабленне звыш 30-ці кніжак і альбомаў. Ён з'яўляецца сябрам Беларускага саюза мастакоў з 1978 года і сябрам суполкі "Пагоня", даследуе архітэктур, у прыватнасці, аршанскае абарон-

чае сакральнае дойлідства. М. Купава браў удзел у больш як 90 нацыянальных, персанальных і міжнародных выставах, арганізуюваў шматлікія плянэры і імпрэзы.

Спадар Мікола быў узнагароджаны дыпламам і медалём Ф. Скарыны за ілюстрацыі да энцыклапедычнага выдання "Ф. Скарына і яго час" (1988), стаў пераможцам конкурсу "Вечныя гарады". Мастак вывучаў партрэт першадрукара і пакінуў свае разважанні пра яго на старонках часопіса "Наша вера" (№ 3, 2017 г.).

Творы мастака захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, дзяржаўных літаратурных музеях Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа і іншых установах, а таксама ў прыватных калекцыях. Пра месца М. Купавы ў мастацкім працэсе Беларусі напісаў у кнізе "Сучасная беларуская графіка" Віктар Шматаў.

Мікалай Мікалаевіч памятае, як у 1990 годзе ў Полацку Уладыка Філарэт урачыста асвяціў бел-чырвона-белы сцяг, які праз год стаў дзяржаўным. У 1991 годзе Мікола Купава стварыў эталон дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь.

- За нашым сцягам - стагоддзі гісторыі, - падкрэслівае мастак. - Упершыню бел-чырвона-белы сцяг з'явіўся на гравюры 1444 года. На той гравюры - бітва з туркамі пад Варнай, у якой таксама ўдзельнічалі войскі ВКЛ. Бел-чырвона-белы сцяг паказаны на славацкай карціне "Бітва пад Воршай 1514 года."

- Спадар Мікола прысвяціў свае творчае жыццё сцвярджаючы нашых нацыянальных святыняў, а значыць - замацаванню нас у вечнасці, - адзначаў Рыгор Сітніца на маштабнай выставе ў Палацы мастацтваў, прысвечанай 50-годдзю творчай дзейнасці Міколы Купавы.

У 2019 годзе Міколу Купаву ўзнагародзілі памятным медалём да 100-годдзя БНР. У 2020 годзе мастак перахварэў на каронавірус, ляжаў у шпіталі, акрыў ад хваробы і працягвае працаваць.

Эла Дзвінская,  
фота аўтара.



## Блок паштовых марак "Народныя пісьменнікі Беларусі"



"Белпошта" выпусціла блок паштовых марак № 148 (маркі № 1402-1404) "народныя пісьменнікі Беларусі". Нумар по каталогу: 10001402. Маркі прысвечаны юбілеям класікаў беларускай літаратуры: Кандрата Крапівы (125 гадоў з дня нараджэння), Івана Мележа (100 гадоў з дня нараджэння), Івана Шамякіна (100 гадоў з дня нараджэння). Маркі ўведзены ў аварот 8 лютага 2021 г., у дзень 100-годдзя Івана Мележа. Месца гашэння: Менск-паштамт.

Наш кар.



### Ахвяраванні на ТБМ

1. Асіповіцкая арганізацыя ТБМ - 30 р.
2. Эксперты па перакладзе - 135 р., г. Менск
3. Птушка С.І. - 15 р., в. Хільчыцы
4. Бубен Кастусь - 30 р., г. Менск
5. Шкірманкоў Фелікс - 20 р., г. Слаўгарад
6. Галаўнёў Мікола - 160 р., г. Менск
7. Юфераў Васіль - 10 р., г. Менск
8. Васільеў - 25 р., г. Менск
9. Панасюк А.П. - 80 р., г. Менск
10. Кукавенка І.І. - 25 р., г. Менск
11. Фурс Антон - 20 р., г. Паставы
12. Карповіч Сямён - 20 р., г. Менск
13. Камінская А. - 30 р., г. Менск
14. Шкут Яўген - 4 р., г. Менск
15. Крыўко - 10 р., г. Наваполацк
16. Чыгір Яўген - 10 р., г. Менск
17. Сямігава - 30 р., г. Менск
18. Нароўская - 15 р., г. Менск
19. Копыл Ілля - 60 р., г. Менск
20. Вяргей Валянціна - 80 р., г. Менск
21. Бамбіза Мікола - 100 р., г. Менск
22. Стадуб Іван - 10 р., г. Менск
23. Парфёненка В. - 34 р., г. Гародня
24. Баршчэўскі Лявон - 5 р., г. Менск
25. Дзегцярова К. - 10 р., г. Менск
26. Ралько Леанід - 30 р., г. Баранавічы
27. Жыдаль Дзясніс - 150 р.
28. Гарановіч Анатоль - 50 р., г. Менск
29. Капылоў Ігар - 10 р., г. Менск
30. Кандрацян - 5 р., г. Менск
31. Баранаў - 3 р., г. Менск
32. Запрудскі Сяргей - 50 р.
33. Лоцманова В. - 50 р., г. Менск
34. Алена - 200 р., г. Менск
35. Дубараў Сяргей - 50 р., г. Менск
36. Кляцкова Ірына - 10 р. г. Менск

37. Рак П.Ф. - 15 р., г. Менск
38. Дзік Ірына - 10 р.
39. Івашкоў Сяргей - 5 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ - справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашы ахвяраванні даслаць на адрас: вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № BY84BLBB30150100129705001001 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанка" IBAN - BLBBVY2X (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

### Як аплаціць цераз МТБ - банк?

МТБ-банк => Аплата паслуг => Іншыя аплаты => Вольны плацёж => Працягнуць => Выбраць картку МТБ для аплаты => Увесці прозвішча => Працягнуць => БІК банка атрымальніка: BLBBVY2X => Працягнуць => Рахунак: BY84BLBB30150100129705001001 => ПІП/Найменне атрымальніка: ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" => УНП атрымальніка: 100129705 => Прызначэнне плацяжу: Складкі ці Ахвяраванні => Працягнуць => Працягнуць => 3 карты - выбіраем сваю картку => Набіраем суму => Аплата.

### Аплата праз асабісты кабінет

Плацяжы => Вольны плацёж.  
Атрымальнік: ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны".  
Рахунак атрымальніка: BY84BLBB30150100129705001001.  
БІК банка - атрымальніка: BLBBVY2X.  
УНП: 100129705.  
ІПБ адправіцеля: ...  
Адрас: ...  
Код плацяжу - прапускаем.  
Прызначэнне плацяжу: Складкі (за перыяд студзень-сакавік 2021 г.).  
За перыяд: Выбіраем месяц, у якім робім пералічэнні.  
Сума: 20,00.  
Далей: Аплаціць.

# Па Каліфорніі: беларус пра "Залаты штат" 130 гадоў таму

Прапануем другую, заключную частку раздзела V з рэпартажу "Па Каліфорніі" (першую гл. у № 4 "Наша слова") Мікалая Руселя (пры нараджэнні Судзілоўскага).

Прыгоды Карла Сіверса і доктара Руселя працягваюцца. Часам Русель у сваім апісанні надаўга адыходзіць ад уласна падзей падарожжа і жыцця ў лесе. Цікавыя не толькі прыгоды ў падарожжы, але і яго даведчанныя экскурсы, што робяцца з энцыклапедызмам, які прымушае прыгадаць механічную памяць Майкрафта Холмса. Так, гэта не зусім жарт, жыццё доктара ў Каліфорніі і далей у розных краінах сапраўды трохі нагадвае нам прыгоды Шэрлака Холмса і доктара Ватсана.

У рэпартажы змяняюцца рэальныя апісанні жыцця ў Каліфорніі на прыкладзе канкрэтных убачаных рэчаў і агульныя разважання, даведкі з друку або рэкламы, гумарыстычныя, часцей з сімпатый напісаныя партрэты людзей, крытычныя - часам саркастычныя - не вельмі прывабных іх тыпаў. Пералік "гандлёва-прамысловых камбінацый" (трэстаў), які Русель зрабіў для "кур'ёзу", не без цікавасці і для нас - і нам было цікава, як іх назвы прагучаць па-беларуску. У гэтай частцы раздзела V ёсць і пра тое, як эканамічныя канкурэнты спрабавалі знішчыць адзін аднаго.

Канкурэнцыя, канфлікты. Доктар Русель не толькі выклікаў на дуэль свайго частковага брата па крыві консула ў Сан-Францыска Уладзіміра Арцімовіча (абышлося), але і фігураваў у спробах знішчыць - нібыта ўзаемна - адзін аднаго праз арганізацыю замаха на жыццё, у выніку канфлікту, "канкурэнцыі" паміж членамі праваслаўнай грамады. Русель не быў рэлігійным чалавекам, але ў брашуры "Жыццё прасяшчэннага Уладзіміра..." ён піша, магчыма, з мэтай выклікаць сімпатый да сваёй пазіцыі і вернікаў, што рэлігійныя погляды ў яго былі: "І якія б ні былі далёкія мае рэлігійныя погляды ад абраднага праваслаўя, але ў якасці рускага і я трапіў ў гэты гурток і гэтую царкву".

*Алесь Сімакоў,  
даследчык беларускай дыяспары  
на Алясцы і ў Каліфорніі.*

**Мікалай Русель**

**Па Каліфорніі - V (заканчэнне)**

*Пераклад з рускай мовы  
Алесь Сімакава*

Усю раніцу наступнага дня мой спадарожнік і я прывесцілі агляду горада і вызваленню нашага багажу з кіпцоў Wells & Fargo - кампаніі экспрэса. Нашы рускія ўяўленні пра "Экспрэс" даволі цямняныя, таму што не толькі ў Расіі, але і ў блізкіх нашых суседзях мы не знаходзім нічога падобнага, а між тым у Амерыцы ён адыгрывае занадта прыкметную сацыяльную ролю, каб яго можна было б абесці маўчаннем. Перш за ўсё экспрэсам называецца ламавік. Такіх экспрэсаў, вядома, тысячы ў кожным горадзе. Часам гэта беднякі, што займаюцца перавозкай грузаў і багажу на свой асабісты страх. Часцей гэта невялікія прадпрыемствы, якія злучылі ў сваіх руках транспартную, банкавую і паштовую справу ў памерах, даступных для дзяржавы. Пры параўнальна малым развіцці прынцыпу дзяржаўнасці ўвогуле і дзяржаўнай гаспадаркі ў асаблівасці, нішто не перашкодзіла гэтым кампаніям маналізаваць такія важныя эканамічныя артыкулы, як перамяшчэнне пасылак, багажу, паклажы і ўсякіх тавараў, а часткова пісьмаў і грошай. Яны здолелі зрабіцца настолькі неабходнымі, што з імі даводзіцца лічыцца, хочаш не хочаш, на кожным кроку. Трэба вам перавезці ваш багаж з аднаго месца ў іншае ў Расіі, Еўропе, вы берцеце рамізніка, а ў Амерыцы даводзіцца тэлефанаваць экспрэсу, таму што рамізнік занадта дарагі. У Сан-Францыска ён бярэ \$ 2 1/2 (5 рублёў) у канец і \$ 5 (10 рублёў)

у гадзіну. Рамізнік наймаецца толькі на пахаванні, вяселлі і ў падобных экстранных выпадках. Вядома, можна выйсці на вуліцу і пашукаць ламавіка, які зробіць тую ж паслугу за \$ 1 (2 рублі), але гэта таксама дарага, калі багажу мала, і, зразумела, бо яму прыходзіцца везці толькі вашы рэчы, і менш узяць ён не можа. Ды акрамя таго, гэта клопатна, значна прасцей і лягчэй тэлефанаваць кампаніі экспрэса, якая наладзіць вам усё гэта па 25 с (50 к) - 50 с (1 рубель) за штуку багажу: гледзячы па велічыні. Трэба вам адправіць вашы рэчы ў іншы горад не толькі ў Штатах, але і за мяжу, зноў жа прасцей за ўсё тэлефанаваць экспрэсу, каб не цягнуцца за рамізнікамі, а з ім на вакзал або на прыстань, дзе прыйдзеца доўга чакаць і страціць, магчыма, цэлы дзень. Ды, прытым, у чыгуначных кампаніях свае пагадненні з кампаніяй экспрэса, заснаваныя на ўзаемных саступках і паслугах. Калі, напрыклад, здарыцца, што вы прывезцеце для здачы ў багаж або таварам скрыню з прывізіяй, то чыгунка яе не прыме, а накіруе вас да той жа кампаніі экспрэса, якая прыме ўсё. Трэба вам адправіць пасылку ў горад або ў Штатах, або за граніцу, калі вы з'явіцеся на пошту, то яна адмовіцца прыняць яе ў 3-х выпадках з чатырох, таму што або вага, або памеры пасылкі, або яе ўпакоўкі аказуцца неадпаведнымі паштоваму рэгламенту. Запрасіце экспрэса, ён прыйдзе да вас на дом і прыме ўсё, што хочаце, куды хочаце. Калі трэба адправіць важны ліст, адносна якога вы баіцеся, каб змесціва яго як-небудзь не зрабілася вядомым цікаўнаму паштоваму чыноўніку або вамаю гандлёваму канкурэнту, зноў жа трэба яго ўручыць экспрэсу, які напэўна яго даставіць і захавае ў таямніцы ваш сакрэт. Тое ж з грашмыма, яны будуць уручаны хутчэй, чым праз банк або па пошце, каму хочаце і дзе хочаце. І ўсё гэта без усякіх доўгіх і сумных фармальнасцей. Агент, які наведваў вас, выдасць вам распіску на кавалачку паперы, і больш вам няма пра што клапаціцца. Усё робіцца неймаверна проста, хутка і дакладна. Як відаць, залатая ўстанова, якой нельга не пазаздросціць. Насамрэч гэта не так. У той час, калі было шмат кампаній, што канкуруюць, мабыць, яно так і было, але цяпер гэта справа, як і ўсякая іншая прыбытковая справа, практычна апынулася ў руках адной вялізнай кампаніі, якая праўдай і няпраўдай забіла ўсіх сваіх канкурэнтаў і карыстаецца сваёй маналізіяй самым бессаромным чынам. Шматтадовая спрактыкаванасць, падбор вопытных і выпрабаваных службоўцаў і, галоўнае, грандыёзны ўкладзены ў прадпрыемства капітал робяць новую канкурэнцыю практычна немагчымай. Ды і які толк у канкурэнцыі! У самы кароткі прамежак часу, калі б знайшліся людзі, якія згадзіліся выдаткаваць на паралельнае прадпрыемства новыя мільёны, старая кампанія або пабіла б іх зніжэннем цэн, сваімі трыўлямі, усталяванымі сувязямі з чыгункамі, параходамі, сваёй вопытнасцю і г. д. або, калі б гэта аказалася немагчымым, ела б іх або праглынула ў адной яшчэ больш шырокай па сваіх памерах справе, утварыўшы так званую "Trust", г. зн. гандлёва-прамысловую камбінацыю. Бо амаль кожная галіна вытворчасці або гандлю ў Штатах ужо прыняла гэтую форму і практычна складае маналізію. Высокі пратэкцыянісцкі тарыф, які робіць немагчымым замежную канкурэнцыю, даў у гэтым кірунку асабліва моцны штуршок. Апрача галін вытворчасці, у якіх Штаты бяспечныя ад заграўнай канкурэнцыі па глебавых, кліматычных і іншых натуральных мясцовых умовах, налічваюць каля 100 галін вытворчасці, у якіх гэтыя Trusts узніклі выключна дзякуючы штучнаму пратэкцыянізму тарыфу. Для кур'ёзу яго спіс: каменнавугальнага камбінацыя, камбінацыя вострых жалезных інструментаў, дроў для агароджы, бісквітная, вінтавая і гаечная, кіпяцільнікавая, шавецка-чаравічная, камбінацыя вытворчасці бураку, мётлаў, шчотак, гузікаў, электрычных свечак, патронаў, рычынавага алею, цэлулоіду, папярос, згушчанага малака, медна-зліткавая, медна-ліставая, вярочная, пасудная, папярова-прадзільная, баваўнянага алею, папяровых нітак, электрычных апаратаў, канвертная, шкляная, вілаў і рыдлёвак, фруктовых кансерваў, гальванізаванага

жалеза, пальчатаная, земляробчых барон, калісілак, дзвярных завесаў, зацвярдзелых валокнаў, свінцовая, падэшвенная, вапнавая, ільнянога алею, літаграфная, лакаматываў, мармуровая, запалкавая, саф'янавая, аўсянай мукі, цыратная, папяровых мяхоў, смаляная, люстравая, кішэнных нажоў, пораху, кансерваў, дрэвавай клятчаткі, рысавага, гумовая, грашовых мяхоў, салыная, пясчаникавая, санітарных тавараў, пясочнай паперы, рамавая, піл, школьных кніг, школьнай мэблі, сцёкавых труб, шроту, мясных шпілек, ліцейная, ручак для інструментаў, мыльная, апаратаў содавай вады, губак, крухмалу, сталёная, рэйкавая, пячная, цыновачная, будаўнічай сталі, цукровая, варсавальных булавешак, ліставага волава, надмагільных камянёў, куфравая, металічных труб, друкарскага шрыфту, парасонавая, паравых печаў, шпалерная, гадзіннікавая, колавая, пуг і бізуноў, аконнага шкла, дроў, драўляных вінтоў, шарсцяных капелюшоў, абгортачнай паперы, жоўтага ялею.

І гэта толькі сотня прыкладаў, прыведзеных членам кангрэса Дэвіт-Уорнерам з процымы камбінацый, якія ўзніклі з прычыны пратэкцыянісцкага тарыфу і класавога заканадаўства. Па сутнасці, можна сказаць, што літаральна ўсякая вытворчасць у Штатах ужо зрабілася прадметам маналізіі, дзякуючы ці то тарыфу, ці то натуральным умовам. Мэта ўсіх гэтых камбінацый трыкая: 1) скарачэнне вытворчасці. Большасці заводаў камбінацыя проста выплачвае ўсю суму іх гадавога барышу з умовай, каб яны закрылі свае фабрыкі або скарацілі вытворчасць да пэўных памераў. 2) спаганне са спажывоўцаў такіх цэн за тавары, якія яны толькі ў стане заплаціць (all the traffic can bear) і ўжо ні ў якім выпадку не менш памераў пратэкцыянісцкага тарыфу, г. зн. ад 25% да 200 і 300%. 3) зніжэнне заробатнай платы.

Што тычыцца сродкаў да зніжэння канкурэнты і прымушэння іх уступіць у камбінацыю, то маналізія ў гэтых адносінах не абмяжоўваюцца ні боскімі, ні чалавечымі законамі. Тут усё пускаецца ў ход, пачынаючы з усялякага роду камерцыйных, біржавых і фінансавых падвохаў з мэтай зарыць і знішчыць упартага праціўніка да падпалу і ўзрыву дынамітам яго фабрыкі. Яшчэ нядаўна на судзе разглядалася справа магутнай гарэльнай камбінацыі, якая падкупіла людзей для спалення і ўзрыву аднаго ўпартага і незалежнага завода. Апошнія былі злоўлены з растворамі фосфару ў сярністым вугляродзе і пякельнымі дынамітнымі машынамі на месцы злачынства.

Што значаць гэтыя камбінацыі для спажывоўца і вытворцы-рабочага лепш за ўсё паказаць наглядна. Возьмем для прыкладу каменнавугальную камбінацыю. У шостага афіцыйнай гадавой справаздачы ўрадавага агента ў галіне працы (Labor Commissioner) вашынгтонскаму ўраду ёсць шмат у вышэйшай ступені цікавых фактаў. Каменнавугальныя карпарацыі далі доступ гэтаму агенту да сваіх рахунковых кніг толькі пад умовай, што ў сваіх афіцыйных справаздачах пра гэтую вытворчасць ён не будзе называць асобных кампаній і капальняў, а будзе абазначаць іх лічбамі. Ён стрываў слова і ў яго справаздачы значацца па нумарах 147 каменнавугальных прадпрыемстваў у Штатах і некалькі за мяжой. У выніку яго даследаванняў аказваецца, што з выплатай рабочым і адміністрацыі, з уключэннем рэнты, працэнтаў на капітал, страхаванне, псаванне машын і будынкаў адным словам, з уключэннем усіх магчымых звязаных з вытворчасцю выдаткаў кошт адной тоны (200 англійскіх фунтаў) каменнага вугалю ў Злучаных Штатах роўны 92 цэнтам. Паводле справаздачы чыгунак, сярэдні кошт перавозкі і дастаўкі вугалю спажывоўцу роўны 98 цэнтам, так што дастаўлены да дзвярэй спажывоўца вугаль у сярэднім каштуе 1 долар 90 цэнтаў, між тым як сярэдняя цана, сапраўды заплачаная спажывоўцам за тону, паводле той жа справаздачы, роўная 5 д. 50 ц., так што сярэдні барыш маналістаў складае 3 д. 60 ц., г. зн. каля 190 %. Што тычыцца ўласна рабачай плагы, то ў сярэднім для Штатаў яна раўняецца 60 цэнтам за тону. Капальні N 9 паводле справаздачы плацяць 95 цэнтаў (махітм заробатная плата), а N 31 толькі 20 цэнтаў

(minimum). У N 9 рабочы вымае ў сярэднім 13 тон ў тыдзень, што складае (пры ўмове сталай работы!) \$12 с 35 у тыдзень. Працуе ён 1400 футаў пад зямлёй і з гэтай заробатнай платы павінен яшчэ сам плаціць за сваё лямпавае масла, порах і кавалю за папраўку інструментаў. У N 31 рабочы вымае ў сярэднім 60 тон у тыдзень, працуючы 9000 футаў пад паверхняй зямлі. Вугаль прапускаецца праз сіта і рабочыя нічога не атрымліваюць за дробны парашок, які праходзіць сіта. Што не перашкаджае капальням N 9 збываць гэты парашок на \$19,000 у год, а N 31 на \$1750. У капальнях N 40 рабочы можа выняць толькі 11 тон у тыдзень. Гэта самая меншая колькасць прадукту, што вытрацоўваецца ў капальнях Штатаў адным чалавекам. Работа тут ідзе 2000 футаў пад паверхняй зямлі. Апошнія гады ўсёй колькасці вугалю ў гэтых капальнях было 28,000 тон і парашок быў прададзены за \$ 6000. Гэтыя капальні плацяць рабочаю 75 цэнтаў за тону, што складае \$ 8,25 ў тыдзень пры сталай рабоце. Рабочае каштуе 11 цэнтаў у тыдзень папраўку інструментаў, 20 цэнтаў масла і 70 цэнтаў порах, што пакідае яму чыстага заробку \$ 7,25 у тыдзень.

У сярэднім рабочы маюць работу толькі 5 дзён у тыдзень, што зводзіць іх сапраўдную рабочую плату на \$ 5. А паколькі за гэтыя \$ 5 рабочы можа набыць пры дарагоўлі прадуктаў не больш чым у Англіі за 5 шылінгаў або ў Германіі за 5 марак, то чытачу зробіцца ясным, да чаго ўласна кажучы зводзіцца праславуці пратэкцыянізм працы (!), якім прыкрываюцца амерыканскія капіталісты. Не шкодзіць для параўнання заўважыць, што паводле той жа афіцыйнай справаздачы сярэдняя вартасць каменнавугальнай вытворчасці ў Злучаных Штатах - \$ 0,92, у Канадзе - 1,4, у Англіі 1,15, а ўвогуле сярэдняя на ўсім еўрапейскім кантыненте - 0,72 за тону.

А між тым каменнавугальныя каралі яшчэ незадаволены і патрабуюць павышэння тарыфу на вугаль. Такім чынам, усе вытворчасці і промыслы ў Штатах складаюць маналізію многіх капіталістаў, іх кампаній або камбінацый і свабоднаму грамадзяніну прыходзіцца цяжка расплачвацца і як вытворцу і як спажывоўцу. Па кожнай галіне ёсць свой кароль, ад самавольства якога залежыць усё. Ёсць каралі цукровыя (Spreckles [Spreckels]), чыгуначныя Jay Gould, Stanford), газавыя, тэлеграфныя, сталеліцейныя (Carnegie) і інш., адным словам, сапраўдны феадальны парадок. Нашы рускія хлебапрамыслоўцы, цукравадчыкі і нафтапрамыслоўцы, зрэшты, ужо далі рускаму грамадству некаторы ўрок у гэтых адносінах. Іх камбінацыі ўяўляюць у малых памерах тое, што ў Штатах ўчыняецца ў вялікіх.

Wells & Fargo - каралі экспрэса. Яны маюць канторы не толькі ва кожным колькі-небудзь значным паселішчы Штатаў, але і за мяжой, як дзве кроплі вады вялікая дзяржава. Не дай Бог трапіць ім ў рукі (а трапляць прыходзіцца воляй-няволяй ледзь не кожны дзень), абдзяруць яго ліпку. Аднойчы мне здарылася пераслаць праз іх рукапісны сшытак у Еўропу. За перасылку я заплаціў \$ 5 (10 рублёў). У дадзеным выпадку за скрыню з прывізіяй (чыгунка не прымае ў багаж) кошт у некалькіх долараў з нас ўзялі ў Placerville за правоз з Сан-Францыска \$ 3.75, г. зн. каля 50 % ad valorem за параўнальна нязначную адлегласць. Атрымліваецца з Еўропы, якія б там і былі паштовыя пасылкі - гэта проста гора. Замежная пошта, даставіўшы ў New York, здае іх у мытню. У мытні ўся механіка так арганізавана, што атрымаць яе самому адрасату немагчыма. Трэба наняць спецыяльна мытнага фактара (broker), нават калі б адрасат быў сам у Нью-Ёрку. Калі ж ён жыве ў якім-небудзь іншым горадзе, то фактар знаходзіцца сам сабой і паведамляе вам, што вось, маўляў, ён для вас абладзіў справу з пасылкай і дадае свой рахунак, які далёка перавышае кошт самога прадмета. Але гэтага мала. Ён здае пасылку Wells's Fargo, і тыя абдзіраюць вас яшчэ раз жорстка. У большасці выпадкаў, чым плаціць высокую мытню пошліну, рахунак фактара і экспрэса, значна больш разумна зусім адмовіцца ад вашай уласнасці, што я не раз і рабіў.

## Беларускі мовавед, адлучаны ад мовазнаўства сталінскім рэжымам

У менскім выдавецтве Зміцера Коласа свет пабачыла кніга "Янка Бялькевіч і яго "Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны".

Кніга прысвечана аднаму з найвыдатнейшых беларускіх мовазнаўцаў Янку Бялькевічу (1883-1960), першаму дырэктару Мсціслаўскага белпедтэхнікума ў 1925-1927 гадах, аўтару "Краёвага слоўніка Усходняй Магілёўшчыны", беспадстаўна абвінавачанаму сталінскім рэжымам і пазбаўленаму волі ў 1930 годзе.

Кнігу пра Янку Бялькевіча падрыхтаваў крэатыўны Вілейшчыны Уладзімір Кажамыя. Гэта дзякуючы яму, на Беларусь зноў вярнулася забытае імя Янкі Бялькевіча. Складальнік кнігі напісаў да яе прадмову і апублікаваў свой вялікі артыкул "Наша радасць Янка Бялькевіч і яго "Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны". У кнізе змешчаны таксама артыкулы пра Янку Бялькевіча і яго ўнікальны слоўнік Веранікі Курцовай, Міколы Улашчыка, Леаніда Левановіча, Іллі Шалухі, Любові Уласавой, Святланы Вярэм'евай, Тацыяны Новікавай і іншых аўтараў.

Пра беларускага лексікографа і лексіколага, аўтара вядомага "Краёвага слоўніка ўсходняй Магілёўшчыны" Янку Бялькевіча хораша неяк сказаў вершам Алесь Пісьмянкоў:

*Я зноў аб галоўным,  
Аб кроўным,  
Я зноў пра свае карані:  
Гартаю  
Бялькевічаў "Слоўнік",  
Нібыта гасцюю  
Ў радні.*

Але Янка Бялькевіч быў родам не з Магілёўшчыны, а са Слонімскага, з вёскі Варонічы, дзе ён з'явіўся на свет 6 сакавіка 1883 года ў сялянскай сям'і.

Вёска Варонічы ўпершыню ўпамінаецца ў XVI стагоддзі, як сяло, казённая ўласнасць у Слоніміскім старостве Вялікага Княства Літоўскага. У 1869 годзе ў Варонічах працавала народнае вучылішча, у якім вучылася 10 хлопчыкаў. Працавала там і школа граматы.

Напачатку XX стагоддзя ў Варонічах налічвалася 556 жыхароў. А ўжо ў 1921 годзе іх зменшылася да 248. А цяпер жыхароў у гэтай вёсцы можна палічыць на пальцах...

Надаўна я пабываў у Варонічах, шукаючы вясцоўцаў з прозвішчам Бялькевіч. Там ужо няма людзей з такім прозвішчам. Але Бялькевічаў шмат жыве ў суседніх з Варонічамі вёсках Мяльканавічы, Сялявічы, Пасінічы і ў Слоніме. Аднак з тых апытаных вясцоўцаў, ніхто пра Янку Бялькевіча нічога не чуў і не ведае.

Дарэчы, перад пачаткам Першай сусветнай вайны сям'ю Бялькевічаў, як і тысячы беларускіх сем'яў, выгналі ў бежанства ў Расію. Бялькевічы апынуліся ў Саратаўскай вобласці. Там было цяжка, і ў 1919 годзе беларусы вярнуліся на Бацькаўшчыну. Янка Бялькевіч пачаў працаваць загадчыкам Вароніцкай беларускай школы, потым інспектарам беларускіх школ Слонімскага павета. Шмат чытаў беларускіх выданняў з Вільні. Бежанства далосся ім не дужа

лёгка, як і астатнім беларусам, якія змаглі вярнуцца дамоў. А тут трэба было пачынаць жыццё па-новаму. Усё гэта бачыў малады 35-гадовы настаўнік. І вельмі жадаў, каб беларусы дома хутка абжыліся, каб мелі свой дом, зямлю, гаспадарку. Янка шчыра перажываў за ўсё і за ўсіх. Адночы ён нават напісаў верш "Жаданне", які даслаў у Вільню ў рэдакцыю газеты "Незалежная Беларусь". І верш надрукавалі ў першым нумары за 1919 год. Праўда, пра тое, што Янка Бялькевіч займаўся пазэіяй, ніхто ніколі не пісаў. Аказваецца, наш вядомы мовазнавец пачынаў свой шлях з пазэіі. Вось як гучаў той першы верш "Жаданне":

*Шчаблячы, ты салавейка,  
Узялём гай,  
Залівайся як жалейка  
Ў родным маім краі.  
Прапяі ты, міла птушка,  
Як жывуць на свеце  
Беднай маёй Беларусі  
Нешчаслівы дзеці.  
Дзе яны цяпер блукаюць,  
Па якіх дарогах,  
І як яны абіваюць  
Чужыя парогі?..  
І якую яны зносяць  
Пагарду, пакуту...  
І як яны Бога просяць,  
Каб змяніў іх мукі.  
Каб памог ім Бог сабрацца  
Каля сваёй маткі,  
Сваю ўласну збудавачі  
Хоць маленьку хатку.  
1919 г.*

Для паглыблення сваіх педагогічных ведаў Янка Бялькевіч паступіў на этнолага-лінгвістычнае аддзяленне толькі што адкрытага Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Ён не прапускаяў ніводнай лекцыі, выступаў на семінарах з грунтоўнымі навуковымі рэфератамі па пытаннях беларускай і рускай філалогіі, удзельнічаў у розных гуртках. Яшчэ студэнтам Янка Бялькевіч па заданні слоўнікавай камісіі Інбелкульта збірае лексічны матэрыял для тлумачальнага слоўніка беларускай мовы, распісваючы на карткі творы Ядвігіна Ш. і Максіма Багдановіча. Адначасова студэнт Бялькевіч запісвае і сістэматызуе беларускія словы з іншымі каранямі, мяркуючы складзі слоўнік іх.

Пасля заканчэння ўніверсітэта Янка Бялькевіч пачаў працаваць дырэктарам Мсціслаўскага педагогічнага тэхнікума. Па просьбе слоўнікавай камісіі Інбелкульта ён збірае і сістэматызуе матэрыялы для дыялектнага слоўніка ўсходняй часткі Магілёўскай вобласці. У вольны час ён вязджае ў раёны, запісвае новыя словы і правярае запісанія. Напрыканцы 1926 года картатэка будучага слоўніка ўжо налічвала 15 тысяч лексічных адзінак. Часопіс "Наш край" (1928, № 12. С.50) паведамляў пра першыя поспехі Бялькевіча: "Словы на першыя літары слоўніка ўжо апрацаваны ўкладальнікам...".

Паралельна з укладальніцтвам Янка Бялькевіч даволі часта выступае на старонках розных беларускіх выданняў. У прыватнасці, на старонках "Узвышша" ён друкуе рэцэнзіі на слоўнікі, рэзка выступае супраць ужывання ў беларускай



літаратурнай мове *словаць* і *акалячы* са значэннем рускіх *окружать*, *окружающий* (нататка "Аб слове *акаляць*" (Узвышша, 1928, № 2) і г.д.

У Янкі Бялькевіча было шмат планаў і задумак. Але ён хутка будзе арыштаваны ДПУ БССР па справе "Саюза вызвалення Беларусі". Гэта здарылася 17 лютага 1930 года. І хоць винаватым ва ўсім ён сябе не прызнаў, паводле пастановы калегіі АДПУ СССР ад 10 красавіка 1931 года яго саслалі на 5 гадоў у Іашкар-Алу. Там працу над беларускай філалогіяй яму замянілі працай на лесапавале. А калі вызваліўся, выехаў у Данецкую вобласць, дзе выкладаў у школах рускую мову і літаратуру.

У 1948-1958 гадах працаваў у розных навучальных установах Жданава. Але і там, далёка ад Радзімы, Янка Бялькевіч не спыняў працу над слоўнікам. Ён вельмі хацеў вярнуцца на Беларусь, але да канца жыцця на гэта не атрымаў дазволу. Сэрца не вытрымала такой знявагі. За месяц да смерці яго рэабілітавалі, а ў кастрычніку 1960 года даследчыка нашай мовы не стала.

Клопаты аб выданні "Краёвага слоўніка ўсходняй Магілёўшчыны" пасля смерці Янкі Бялькевіча ўзялі на сябе яго жонка Ніна Мікалаеўна Улашчык і сын Узяслаў. І ў 1970 годзе ён пабачыў свет. Гэты слоўнік - адзін з самых поўных і грунтоўных з ліку ўсіх вядомых рэгіянальных (абласных) слоўнікаў беларускай дыялектнай мовы. Слоўнік Янкі Бялькевіча з'яўляецца багатым зборам лексікі жывой народнай мовы насельніцтва ўсходняй часткі Магілёўскай вобласці. Ён змяшчае каля 20 тысяч слоў.

Вялікае слоўнае багацце, сабраное Янкам Бялькевічам, даўно просіцца перавыдання, перавыдання не толькі слоўніка, а і іншых ягоных прац.

Да сённяшніх дзён не ўшанавана памяць пра Янку Бялькевіча на Слонімскашчыне. Няма яму помніка, мемарыяльнай шыльды, няма вуліцы, якая б насяла яго імя... Гэты славеты беларускі лексікограф і лексіколаг застаецца пакуль невядомым для нашчадкаў.

Таму выхад кнігі "Янка Бялькевіч і яго "Краёвы слоўнік Усходняй Магілёўшчыны" пад рэдакцыяй Уладзіміра Кажамыя - гэта першая сур'езная цаглінка ў падмурак памяці пра гэтага таленавітага беларускага педагога і мовазнаўцу.

Сяргей ЧЫГРЫН.

## Не стала таленавітага паэта Юры Карэйвы

Толькі цяпер з Ліды прышла сумная вестка - 5 студзеня не стала аднаго з таленавітых паэтаў Гарадзеншчыны Юры Карэйвы. Гэта Юра пісаў і пакінуў нам цудоўныя паэтычныя радкі: *Насустрач чорным сілам хіжым Усе мы выйдзем, як адзін! Вось толькі б выйсіці, Толькі б выжыць... А там, нарэшце, - Паглядзім!..*



Юра Карэйва нарадзіўся 29 траўня 1961 года ў Лідзе. Закончыў СШ № 4 (1978 г.) і філалагічны факультэт Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы (1995 г.). Працаваў выкладчыкам у Гародні ў СШ № 26 і 18. Навучаўся пры касцёле Святога Духа ў Вільні, а потым вучыўся ў Маскве ў Сучасным Гуманітарным Універсітэце на юрыдычным факультэце. З вершамі Юра Карэйва выступаў у многіх рэспубліканскіх выданнях. Быў рэдактарам альманахаў "Ад лідскіх мураў" (№ 4, № 5). Аўтар зборнікаў вершаў "Краявід" і "З разбітае ліры". Напісаны ім і не выдадзены

літаб'яднання "Наднёманскія галасы", яго вершы з задавальненнем друкавалі розныя беларускія выданні. Паэтычныя радкі паэта адрозніваліся ад іншых сваёй філасофічнай афарбоўкай і роздумам пра жыццё: *Гляньце ж, вы, - ад народзін да крыжы Шлях ваш - цярні ды ў цемры знічы... Дык ці ж хочаце, хто яшчэ выжыць Заставацца навечна з нічым?..*



сотні паэтычных твораў. Калі Юра Карэйва вучыўся ў Гарадзенскім універсітэце, ён быў адным з актыўных сяброў універсітэцкага

Ю. Карэйва пахавалі ў Лідзе на гарадскіх могілках "Зосіна-2". *Барыс Баль, Беларускае Радыё Рацыя.*

### Мне Мова - Божым Словам

Мне мова - Божым Словам,  
мне слова мовы - Бог.  
І нам ад духа злога  
Яго наш Бог збярэ.

Мне Слова - ад Скарыны,  
ад слоў святых яго,  
каб злыдні не скарылі,  
не сплямяніў агонь.

Таму яно - Святое.  
Яго нам Бог слаў звыш.  
Хто памятаў пра тое,  
Той смела йшоў на крыж.  
  
А хто зракаўся мовы,  
Той кару ў тым знайшоў,  
праклёнам пяруновым  
даўно на дым сыйшоў.

Святое ж моцы Мовы  
парушыць не змаглі.  
Змагалі зноў і знову -  
і ўстала з тла, з зямлі!

І слова з тла паўсгала  
і паміж нас жыло ...  
Ды зноў прыйшла навала  
звясці Яго на тло.

Ізноў, мой Божа мілы,  
лікі прадажнік - хам  
гручоча, што ёсць сілы,  
ў Святое Мовы Храм.

Ён здэкеуецца з Мовы,  
Якое ў Ім служу,  
ён прагне чорным словам  
сплаганіць мне душу.

Не чуе просьб, ні грозьбаў,  
што хмары шлюць з Нябёс.  
Зліюцца мае просьбы  
з дажджом Хрыстовых Слёз!

Ён мне з пакутных Ранаў  
дашле Сваіго Святла...  
Я Словам на тыранаў  
паўстану нават з тла!

Юра Карэйва.

15.06.98 г.

## "МАЛЯЎНІЧАЯ БАЦЬКАЎШЧЫНА": 20 ГАДОЎ КАЛЯНДАРНАЙ ТАЛАКІ

Якія бываюць календары?  
Прыватныя, сямейныя,  
карпаратыўныя. Фірменныя,  
офісныя, інтэр'ерныя.  
Эксклюзіўныя... Бадай, кожны  
каляндар нашай серыі - заўсёды  
культурна-пазнавальны,  
даследніцкі, незалежны. І заўсёды  
на беларускай мове. Але найперш ён  
нясе характэрна і эстэтыку.  
В. Дранчук.



Зайздросная мэтаскіраванасць і стваральная ўпартасць уласцівыя аўтару календарнай серыі "Малаяўнічая бацькаўшчына" Валеру Дранчуку. Без гэтага не было б сёлета дваццацігадовага юбілею яго аўтарскага выдання дзеля праслаўлення і абароны фундаментальных каштоўнасцяў - прыроды, мовы, культурных набыткаў народа.

Падстава і час заснавання календарнай традыцыі гістарычна ўнікальныя, - падсумоўвае Валер Дранчук. - Гэта сумежа стагоддзяў, XX і XXI-га, імкненне ўвайсці ў дзверы будучыні праз сімвалічную годную арку. А што, як не прырода, ёсць самай лепшай аздобай будучыні, хіба не яна найпраўдзівы гарант прывабнай і вольнай краіны!

На гэты, прыродна-пазнавальны і культурны напрамак выданняў ахвотна пагадзіўся генеральны дырэктар ААТ "Мінскводбуд" Сцяпан Паўловіч. Дзякуючы яму і калектыву прадпрыемства, якое ўзяло на сябе фінансавую частку праекта, выданы календары "Нясвіж. Водна-паркавы ландшафт" (2001), "Міхал Сяўрук. Графіка травы і лісця" (2003), "Напалеон Орда. Сядзібна-паркавы краявід" (2007), "Святая вада Беларусі" (2009), "Дзіцячыя экалагічныя плянэры на хутары Гавязна (2010), "Дубы. Дубровы. Краявід" (2010), вялікафарматны календары да 130-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа (2011-2012 гг.) ды інш. Падчас эканамічных цяжкас-

цяў выжыванню праекта паспрыяла незалежная грамада, ТБМ і яго сябры. На выданне календара "Гдыліі. Самадзейны мастак Хведар Вініцкі" (2017 г.) ахвяравалі сродкі дзясяткі будучых карыстальнікаў - удзельнікаў першай "культурнай талакі" з вёсак Карцэвічы, Малева, Саская Ліпка, Альхоўка, з Гарадзі, Нясвіжа і Менска, з Германіі і Вялікабрытаніі. У апошнія гады выдадзены календары "Невядомая Нясвіжчына", "Касцёл у Новых Навасёлках", "Малаяўнікі ў Ваш дом", календар-постар "Міхал Сяўрук" (да 115-годдзя з дня нараджэння).

Юбілейны календар "Выбранае. Жыве Беларусь!" на 2021 год складзены з папярэдніх, больш як двух дзясяткаў календароў. Фота-вообразы месяцаў не паўтараюць дакладна рэтравыпускі, але абавязкова адпавядаюць іх геаграфіі і характару. На кожнай старонцы аўтар падае кароткія цытаты са сваіх змагарных кніг і лістоў, занатавак з "зялёнага дзённіка", выступленняў на прэзентацыях. На старонцы лютага чытаем: "Шчырая замлаванасць да прыроды, любых сэрцу краявідаў мусіць ісці поруч са словамі набатнай праўды, калі прырода спусташаецца і дэградавае". Старонка ліпеня цытуе радкі з адкрытага ліста ў адказ на масавыя высечкі старых дрэў: "Парадак" - сінонім характэрна і гармоніі, а не хворай тэхнакратыі. Авёс вырастае за год, а дрэва расце гады і стагоддзі".

20-гадовы юбілей "Малаяўнічая бацькаўшчына" супадае з жыццёвым юбілеем аўтара. Таму выданне календара "Выбранае. Жыве Беларусь!" мае дзве святочныя нагоды. Праўда, як зазначае Валер Дранчук, юбілей мінаюць і дзі застаюцца. Новая тэма патрабуюць рэалізацыі. Хоць спадзявацца, календарная серыя "Малаяўнічая бацькаўшчына" будзе мець свой працяг, каб "несці характэрна і эстэтыку" роднай зямлі і матчынай мовы.

Вольга Карчэўская.  
Нясвіж.

## Чаўшклі? Чашэйкі? Горнае Скробава?.. Дзе вучыла дзетак маладая паэтэса?

У доўгім жыцці вядомай беларускай паэтэсы, заслужанага дзеяча культуры БССР Канстанцыі Буйло (Калечыц) (1893-1986), якую Максім Гарэцкі ў сваёй "Гісторыі беларускай літаратуры" назваў "найбольш выдатнай пасля Цёткі жаночкай сілай у нашай паэзіі", ёсць і "лідская старонка": у 1914 годзе, у 21-гадовым узросце, яна настаўнічала на Лідчыне. У тым жа годзе выйшла яе кніга вершаў "Курганная кветка" пад рэдакцыяй народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Мастаком-афармляльнікам вокладкі тае кнігі быў вядомы мастак Язэп Драздовіч, які, дарэчы, пакінуў на ўспадчыну і карціны з выявай Лідскага замка. Варта таксама адзначыць, што ўсяго годам раней, у 1913 годзе, Канстанцыя Буйло напісала адзін з самых вядомых сваіх вершаў - "Люблю" ("Люблю наш край..."). Песня, напісаная паэзій на гэты верш, стала народнай. Дзе менавіта настаўнічала паэтэса на Лідчыне? Гэтае пытанне хвалявала многіх даследчыкаў. Паспрабаваў знайсці адказ на яго і навуковы супрацоўнік Лідскага гістарычна-мастацкага музея, куратар Дома паэта Валянціна Таўлая ў Лідзе Алесь ХІТРУН. Аб гэтым наша з ім гутарка, прыведзеная ніжэй.

У мяне былі сяброўскія адносіны з лідскім краязнаўцам, былым галоўным рэдактарам і журналістам газеты "Уперад" (цяпер "Лідская газета") Аляксандрам Васільевічам Жалкоўскім - расказвае Алесь Хітрун. - Яшчэ да маёй працы ў музеі ён перадаваў мне газетныя выразкі, рукапісы, калючы, што, можа, калі-небудзь яны мне спатрэбяцца. Праз шмат гадоў я прагледзеў гэтыя паперы і знайшоў сярод іх матэрыял, які датычыцца месца работы Канстанцыі Буйло на Лідчыне. Вось некаторыя вытрымкі з гэтага матэрыялу:

"У даведчанай літаратуры сказана, што Канстанцыя Антонаўна настаўнічала на Лідчыне, месцам яе работы названы маёнтак Чаўшклі. Было гэта ў 1914 годзе, пасля заканчэння будучай паэткі кароткачасовых настаўніцкіх курсаў. Дзе ж той маёнтак?.. Нядаўна мне (Аляксандру Жалкоўскаму. - Заўв. аўт.) давялося быць у Маладзечанскім раёне. Там пазнаёміўся з кнігай "Памяць" гэтага рэгіёна. Сустрэў у хроніцы нататку пра Канстанцыю Буйло, біяграфія якой звязана і з г. Маладзечна, і адкрыў для сябе новы факт. Там сказана, што наша шаноўная асветніца вучыла сялянскіх дзетак на Лідчыне ў вёсцы Чаўшукі. Такага населення ў Лідскай старонцы няма, а ёсць вёска Чаўшэйкі, адносіцца да Ваверскага сельсавета. Дык ці не ў Чаўшэйках працавала маладая настаўніца ў далёкім 1914 годзе?.. Што тычыцца назваў населеных пунктаў, то іх скажэнні ў канцылярскіх паперах і нават у даведніках - справа не такая ўжо і рэдкая. Так з'явілася падстава меркаваць, што Кан-

станцыя Буйло працавала настаўніцай у Чаўшэйках. Але гэта неабходна пацвердзіць калі не дакументамі, то хоць бы сведчаннямі людзей. Магчыма, на публікацыю адекватна старажылы, што родам са згаданай ці суседніх вёсак, якія чулі ад сваіх бацькоў ці дзядоў, як іх вучыла пані настаўніца з Вільні".

- Дык што, выходзіць, Канстанцыя Буйло працавала настаўніцай у нашых Чаўшэйках?

- Магчыма, але не ўсё так проста. Была і вёска з назвай Чаўшклі, і размяшчалася яна ў Ашмянскім раёне Маладзечанскай вобласці - гэта непадалёку ад тагачаснага Лідскага павета. А калі верыць меркаванню Аляксандра Жалкоўскага, што гэта можа быць вёска Чаўшэйкі, якая знаходзіцца ў Ваверскім сельсаветае Лідскага раёна, то тут можна засумнявацца. У Іўеўскім раёне таксама ёсць вёска Чаўшэйкі, і ў свой час яна ўваходзіла ў Трабскую воласць Ашмянскага павета Віленскай губерні, потым - у Трабскую гміну Валожынскага павета Наваградскага ваяводства Польшчы. Вядома, што ў мястэчку Вішнева Валожынскага раёна прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады Канстанцыі Буйло (імя паэтэсы прысвоена Вішнеўскай сярэдняй школе). Дык ці не сюды, у вёску Чаўшэйкі Іўеўскага раёна, якая ўваходзіць у склад Юрацішкаўскага сельсавета, накіравалася будучая паэтэса на настаўніцкую работу? Гэта больш верагодна. І гэтая вёска таксама непадалёку ад Лідчыны.

- Алесь, у тваім даследаванні сустракаецца яшчэ адна назва вёскі...

- У творы пісьменніцы Марыі Купчынавай "Изгибы истории, или Семь загибов на версту. Часть 3" (пра жыццё і творчасць Канстанцыі Буйло) гаворыцца, што Канстанцыя, скончыўшы кароткатэрміновыя настаўніцкія курсы ў Вільні, рыхтуе вучня да паступлення ў гімназію ў доме яго бацькоў. Пра якога вучня тут ідзе гаворка? З кнігі "Літаратурная Брэстчына: краязнаўчыя нарысы, партрэтны, артыкулы" (2008, аўтары - В. Ляшук і Г. Снітко) мне стала вядома, што ў Баранавіцкім раёне Берасцейскай вобласці ёсць вёска Горнае Скробава (уваходзіць у склад Гарадзішчанскага сельсавета). Сюды ў 1912 годзе (як бачым, ёсць нестыкоўка з годам) прыехала працаваць хатняй настаўніцай Канстанцыя Буйло, якая пасля заканчэння настаўніцкіх курсаў шукала любы заробак і ахвотна прыняла запрашэнне памешчыка Дзеўчапольскага падрыхтаваць ягонага сына Толю да паступлення ў гімназію. Памешчык шукаў на месца настаўніцы менавіта дзяўчыну, бо Толя нядаўна страціў маці. Сын Дзеўчапольскага вельмі палюбіў маладую настаўніцу. У Горным Скробаве Канстанцыя Буйло вучыла таксама сыноў панскага эканомы. Дарэчы, у маёнтку Дзеўчапольскага маладая паэтэса напісала шмат вершаў (магчыма, і знакаміты "Люблю"),



дзе п'есы.

- Але ці ўваходзіла вёска Горнае Скробава ў Лідскі павет?

- Берасцейская вобласць суседнічае з Гарадзенскай. Візуальна на карце Горнае Скробава знаходзіцца непадалёку (праз пяць кіламетраў ад паўночнай ускраіны вёскі праходзіць мяжа з Гарадзенскай вобласцю). Я прыйшоў да думкі, што Канстанцыя Буйло, ведаючы, што непадалёку размяшчаецца тэрыторыя лідскіх зямель, аднесла тую мясцовасць, дзе працавала, да Лідскага павета.

- У цябе ўзнікла і пытанне наконт навучальнай установы, дзе Канстанцыя праходзіла кароткатэрміновыя настаўніцкія курсы. Раскажы, калі ласка, і аб гэтым.

- Наш музей зрабіў запыт у Дзяржаўны гістарычны архіў Літвы з просьбай прадаставіць інфармацыю аб беларускай паэтэсе Канстанцыі Антонаўне Буйло, а менавіта - куды яна была накіравана па размеркаванні з Віленскага ўніверсітэта прыкладна ў 1912-1914 гадах. Праз пэўны час прыйшоў адказ, у якім паведамлялася, што з 1832 да 1919 года Віленскі ўніверсітэт быў закрыты, навучанне ў гэтай установе ў дадзены адрэзак часу не праводзілася, а значыць, Канстанцыя Буйло перад Першай сусветнай вайной не магла скончыць настаўніцкія курсы ў Віленскім універсітэце. Узнікла яшчэ адно пытанне: у якой установе адукацыі Вільні паэтэса скончыла кароткатэрміновыя настаўніцкія курсы? Можа, у прыватнай установе? Гэта таксама трэба высветліць.

Увогуле, складваецца ўражанне, што Канстанцыя Антонаўна спецыяльна заблытвала літаратуразнаўцаў. Вось што пісала яна сама ў п'сьме да сястры Іны: "Мяне вельмі хваляе мой архіў, я многае знішчаю пацхеньку, не хачу, каб пасля мяне хтосьці капаўся ў маёй душы, у маіх запісах, у маім вельмі складаным і вельмі горкім жыцці". Магчыма, у архіве паэтэсы былі і запісы аб яе настаўніцкай рабоце ў маладосці, якія маглі б дапамагчы ў вызначэнні дакладнага месца гэтай работы. Ці сапраўды на Лідчыне яна настаўнічала і ці мае яна дачыненне на лідскай зямлі? На жаль, гэтых запісаў мы ўжо ніколі не знойдзем.

Гутарыў  
Аляксей КРУПОВІЧ.

### Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

#### Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алесь Аўласевіч, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алес Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>

<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>  
<http://tbn-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.  
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.  
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".  
Газета падпісана да друку 8.02.2021 г. у 17.00. Замова № 169.  
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес. - 2,65 руб., 3 мес. - 7,95 руб.

Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

#### Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад  
18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам  
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

#### Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

#### Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: [naszslowa@tut.by](mailto:naszslowa@tut.by)

